

ANNALES SCIENTIA POLITICA

VOLUME 15, NUMBER 1, 2026

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 15, No. 1, 2026

Annales Scientia Politica is a peer-reviewed scientific journal, issued semi-annually by the Institute of Political Science, Faculty of Arts, University of Prešov, focused on reflection of discourse in political sciences. *Annales Scientia Politica* is indexed in EBSCO Publishing database, ERIH PLUS, CEJSH (The Central European Journal of Social Sciences and Humanities), ResearchBib - Academic Resource Index, Humanities - Sozial und Kulturgeschichte (H-Soz-u-Kult), CEEOL (Central and Eastern European Online Library), ROAD (Directory of Open Access Scholarly Resources), DOAJ (Directory of Open Access Journals), Index Copernicus International (ICI) Journals Master List

Address of Publisher:

Inštitút politológie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, Ul. 17 novembra 1,
080 78 Prešov, asp@unipo.sk, <http://www.unipo.sk/filozoficka-fakulta/ipol/asp>

Editor in Chief:

Prof. PhDr. Alexander DULEBA, PhD.
Faculty of Arts, University of Prešov

Editorial Board:

Prof. Johann Pall ARNASON
Faculty of Humanities, Charles University, Prague (Czech Republic)
Prof. Igor Spartakovich BAKLANOV, Doctor of Philosophical Sciences
Institute of Humanities, North Caucasus Federal University, Stavropol (Russian Federation)
Prof. PhDr. Vít HLOUŠEK, PhD.
Faculty of Social Studies, Masaryk University, Brno (Czech Republic)
Prof. Dr. Henk van HOUTUM
Nijmegen Centre for Border Research, Radboud University, Nijmegen (Netherlands)
Prof. PhDr. Jan KELLER, PhD.
Faculty of Social Studies, University of Ostrava, Ostrava (Czech Republic)
Prof. Jussi P. LAINE, DSocSci.
Karelian Institute, University of Eastern Finland (Finland)
Prof. Vitaliy Sergiovich LYTVYN, Doctor of Political Sciences
Faculty of Philosophy, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv (Ukraine)
Prof. PhDr. Darina MALOVÁ, PhD.
Faculty of Arts, Comenius University, Bratislava (Slovak Republic)
Prof. Carlos J. McCADDEN, PhD.
Department of General Studies, Instituto Tecnológico Autónomo de México, Mexico-City (Mexico)
Prof. Yuriy Olexandrovych OSTAPETS, Doctor of Sciences
Faculty of Social Sciences, Uzhhorod National University, Uzhhorod (Ukraine)
Prof. nadzw. dr. hab. Agnieszka PAWŁOWSKA
Institute of Political Science, University of Rzeszow, Rzeszow (Poland)
Prof. Kathleen SCHERF, PhD.
Thomson Rivers University, Kamloops (Canada)
Prof. PaedDr. Jaroslav VENCÁLEK, PhD.
Faculty of Arts, University of Prešov, Prešov (Slovak Republic)
Assoc. Prof. PhDr. Irina DUDINSKÁ, PhD.
Faculty of Arts, University of Prešov, Prešov (Slovak Republic)
Assoc. Prof. PhDr. Vladislav DUDINSKÝ, PhD.
Faculty of Arts, University of Prešov, Prešov (Slovak Republic)
Assoc. Prof. PhDr. Jaromír FEBER, PhD.
VŠB, Technical University of Ostrava, Ostrava (Czech Republic)
Assoc. Prof. Francisco LARA-VALENCIA, PhD.
School of Transborder Studies, Arizona State University, Tempe, AZ (USA)
Assoc. Prof. Sergio PEÑA, PhD.
Urban and Environmental Studies Department, El Colegio de la Frontera Norte, Tijuana, Baja California (Mexico)
Assoc. Prof. PhDr. Jelena PETRUCIOVÁ, PhD.
Faculty of Social Studies, University of Ostrava, Ostrava (Czech Republic)
Assoc. Prof. Katarzyna STOKŁOŚA, PhD.
Faculty of Business and Social Sciences, University of Southern Denmark, Odense (Denmark)
Dr. Paulina SZELAĞ
Institute of International Relations and Political Science, East European State Higher School in Przemyśl, Przemyśl (Poland)

Editorial Committee:

Assoc. Prof. Ing. Martin LAČNÝ, PhD.
Mgr. Gabriel SZÉKELY, PhD.
PhDr. Matúš ŽAC, PhD.

Web administrator:

Assoc. Prof. Ing. Martin LAČNÝ, PhD.

This work is licensed under a *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License*

LIST OF CONTENTS

STUDIES:

Cooperation across contested spaces: rethinking borderlands as sites of resilience JUSSI P. LAINE	5
European integration as the institutional framework of Slovakia's foreign economic strategy OLEXANDR RADYSH	22
The party system of Ukraine: main directions of transformation in the post-war period YURI OSTAPETS – VLADISLAV DUDINSKÝ	31

ARTICLES:

The history and development of political marketing: from propaganda to data-driven management MATÚŠ ŽAC	38
---	----

REVIEWS:

Christian Nationalism, Nation-Building, and the Making of the Holocaust in Slovakia <i>Kubátová, H.</i> RÓBERT KIRÁLY	51
--	----

OBSAH

ŠTÚDIE:

Cooperation across contested spaces: rethinking borderlands as sites of resilience JUSSI P. LAINE	5
Євроінтеграція як інституційна рамка зовнішньоекономічної стратегії Словаччини OLEXANDR RADYSH	22
The party system of Ukraine: main directions of transformation in the post-war period YURI OSTAPETS – VLADISLAV DUDINSKÝ	31

ČLÁNKY:

História a vývoj politického marketingu: od propagácie k dátovému riadeniu MATÚŠ ŽAC	38
--	----

RECENZIE:

Kde líšky dávajú dobrú noc: Kresťanský nacionalizmus a holokaust na Slovensku <i>Kubátová, H.</i> RÓBERT KIRÁLY	51
--	----

COOPERATION ACROSS CONTESTED SPACES: RETHINKING BORDERLANDS AS SITES OF RESILIENCE

JUSSI P. LAINE

Karelian Institute
Faculty of Social Sciences and Business Studies
University of Eastern Finland
Joensuu (Finland)
E-mail: jussi.laine@uef.fi

Abstract:

This article develops a theoretical reconceptualisation of European borderlands by positioning them as productive sites of adaptive resilience rather than structurally vulnerable peripheries. It argues that dominant securitisation frameworks, centred on threat construction and exceptionalism, insufficiently capture the relational, epistemic, and democratic capacities that emerge in borderland settings. Building on the concept of adaptive continuity, the article advances a five-pillar model of borderland resilience that explains how political cohesion, institutional endurance, economic adaptability, social solidarity, and psychological robustness together sustain governance under conditions of chronic uncertainty. Chosen empirical cases demonstrate how proximity to geopolitical volatility fosters anticipatory intelligence, civic agency, and cross-scalar coordination that can surpass centralised state responses. These dynamics reveal forms of situated expertise that challenge centre-periphery hierarchies and complicate technocratic interpretations of resilience. The article contends that recognising borderland agency requires a shift from security understood as control to security understood as cooperative adaptation, thereby reframing borderlands as laboratories of democratic resilience. Their practices illuminate how political communities learn, innovate, and maintain continuity amid the dynamics of permacrisis, offering conceptual and empirical in-

sights into the evolving architecture of European security.

Keywords:

Adaptive continuity, borderland resilience, democratic governance, hybrid threats, securitisation.

Introduction

Borders have long functioned as both symbolic and material demarcations of difference. They organize political space, define citizenship, and embody the enduring tension between openness and closure. As instruments of order, they structure relationships among territory, identity, and authority – projecting the state's spatial imagination while reflecting centuries of geopolitical negotiation, conflict, and cooperation. This ordering function has assumed increased salience and political valence over the past decade. A wave of overlapping crises, ranging from unexpected refugee movements and the COVID-19 pandemic to energy insecurity, digital vulnerabilities, and the resurgence of authoritarian power that has in some cases erupted into open war, has pushed borders back to the centre of political debate and public consciousness. Once perceived as mundane lines of administration,

they have re-emerged as potent symbols of sovereignty, security, and social anxiety.

Within this context, a pervasive security narrative has gained hegemonic traction (Laine, 2025a, 2020). It frames borders as protective barriers against diffuse, encroaching threats, translating complex transnational phenomena into binary logics of safety and danger. Drawing upon the rhetoric of emergency, this narrative legitimizes intensified surveillance, restricted mobility, and unilateral state action as both necessary and inevitable. The securitized logic of bordering (Huysmans, 2006; Balzacq et al., 2016; Balzacq, 2019) extends beyond policy to a broader cultural politics of fear. Through the continual invocation of crisis, it sustains a ban-opticon of control (Bigo, 2006) in which exceptional measures become normalized and border management assumes a performative role of reassurance. Borders thus cease to be passive territorial markers; they become dynamic instruments of governmentality – sites where sovereignty is enacted and the boundary between security and insecurity is continuously reproduced.

The thickening of borders in the name of security reflects far more than administrative adjustment or technological enhancement. It reveals a deeper psychological investment in borders as sources of ontological security, symbolic anchors that help steady societies unsettled by globalisation and uncertainty. In a world shaped by fluid capital, transnational migration, and the perceived erosion of state sovereignty, borders come to signify stability and control, offering a sense of reassurance amid accelerating change. Yet borders are socially produced institutions, continually contested and reconstituted through enforcement, resistance, and everyday crossing (Paasi, 1999). They are as much processes as they are objects, dynamic arenas in which power, identity, and belonging are negotiated among states, migrants, border communities, and civil society actors. Contemporary securitisation tends to obscure this complexity. When borders are reduced to instruments of defence, the social and political vitality that animates borderlands is pushed out of view, even though it continues to shape how these spaces function and how people inhabit them.

In February 2022, Russia's full-scale invasion of Ukraine dramatically unsettled the re-

ductive framing. The ensuing reconfiguration of Europe's security order shattered the assumption that security radiates outward from metropolitan centres to passive peripheries. Regions that had long been marginal in security planning, often economically peripheral and politically overlooked, suddenly became strategic frontlines (Laine, 2025a; Laine & Petersson, 2025) in a multidimensional struggle that unfolded across military, societal, informational, and psychological domains. Borderlands adjacent to Russia and Belarus, long cast as fragile buffers, emerged instead as critical nodes of resilience and cooperation. Their communities, accustomed to uncertainty and structural instability, displayed remarkable adaptive capacity (Stokłosa & Laine, 2024). Those very spaces dismissed by securitization frameworks as zones of vulnerability revealed themselves as sites of sophisticated mechanisms for maintaining continuity amid disruption – precisely through the dynamic practices such frameworks ignore.

This article argues that borderlands should be understood not as vulnerable margins but as laboratories of resilience, places where cooperation and adaptive capacity take shape through the lived experience of contestation. This reconceptualization extends debates in resilience theory, securitization studies, and critical border scholarship. Traditional ecological models of resilience (Holling, 1973) defined it as the capacity to return to equilibrium after disturbance. Such "bouncing back" paradigms inadequately capture the temporal and relational complexity of social systems, where equilibrium is rarely attainable or desirable (Laine, 2025b). Joseph (2013), Chandler (2014), and Pugh (2014) reconceptualise resilience as adaptive, anticipatory, and transformative, a way of sustaining functionality through ongoing change rather than restoring a previous equilibrium. In this view, resilience becomes an epistemology of governance, one that foregrounds distributed agency, continuous learning, and the capacity to operate effectively under conditions of uncertainty.

Borderlands epitomize this adaptive orientation. Far from static peripheries, they are dynamic ecologies of interaction shaped by asymmetrical dependencies, cross-border flows, and overlapping sovereignties. Their inhabitants cultivate pragmatic knowledge and

cooperation to navigate shifting alignments and risk landscapes. Borderland resilience therefore encompasses not only material and institutional resources but also cultural and cognitive dispositions, a cultivated way of living with uncertainty (Andersen & Prokkola, 2021; Laine, 2021). This article introduces a conceptual framework defining borderland resilience through five interdependent pillars: *Political cohesion* sustains legitimacy and direction; *institutional endurance* ensures functionality under strain; *economic adaptability* enables diversification; *social solidarity* reinforces community cohesion; and *psychological robustness* underwrites collective confidence. Each dimension contributes to adaptive capacity, yet their effectiveness arises from their interrelation.

Together, these elements constitute adaptive continuity (Laine, 2025b), a distinctive mode of resilience that preserves essential functions and identities while adjusting to evolving conditions. Unlike conventional frameworks that equate resilience with recovery, borderlands seldom encounter equilibrium. They inhabit a state of continual flux, where stability is provisional and adaptation is an ongoing practice. Their resilience lies not in returning to normality but in absorbing disruption without disintegration. They persist by anticipating rather than reacting, cultivating flexibility over stability, and transforming contestation into cooperation. Borderlands with strong and interconnected resilience pillars function as force multipliers within national and European security architectures, strengthening early warning capacities, fostering innovation, and reinforcing democratic legitimacy through lived practices of endurance. Where these pillars are weak, by contrast, societies remain vulnerable to hybrid threats and external manipulation.

In a security environment defined by hybrid warfare, cyber coercion, and information manipulation, the production of security increasingly relies on distributed, bottom-up capacities rather than centralized command. Borderlands, positioned at the intersection of geopolitical, economic, and informational systems, are thus pivotal. They are not simply spaces to be defended but frontlines of resilience, places where democratic societies learn to navigate complexity, live with uncertainty, and preserve openness even under pressure. Recognizing borderlands as strategic assets requires a fun-

damental shift from the securitization of space to the cultivation of social and institutional resilience within it. This shift entails moving beyond fortification to engage with the capabilities border communities already possess – networks of trust, adaptive governance, and the ability to uphold democratic values amid geopolitical strain.

Reframing security through borderland agency

The contemporary thickening of borders under the rubric of security entails more than administrative recalibration or technological upgrading of state apparatuses. It represents a profound psychosocial transformation that exposes the extent to which borders have acquired existential meaning in late-modern societies. Ontological security, understood as confidence in the continuity of self-identity and in the predictability of one's social and material environment, becomes increasingly fragile under the conditions of reflexive modernity (Giddens, 1991, 1990). Here, borders operate as "thick signifiers" (Huysmans, 2006): symbolic repositories through which collective anxieties about globalization, migration, cultural transformation, and systemic uncertainty are projected and temporarily contained. The border thus assumes an affective and psychological function, promising stability, coherence, and control in the condition of liquid modernity (Bauman, 2000); an era characterized by fluid identities, perpetual flux, and the erosion of traditional certainties.

The notion of permacrisis captures this pervasive sense of instability. The contemporary moment is shaped less by isolated emergencies than by a sustained perception of crisis, a continuous turbulence driven by interlinked challenges such as climate disasters, economic volatility, political fragmentation, and technological disruption (Karyotis et al., 2025). It encapsulates the growing difficulty of distinguishing between temporary shocks and systemic conditions of insecurity. In the absence of a clear interpretive framework for consistently understanding processes of securitization and desecuritization, political actors compete to define which threats matter most, which require urgent intervention, and whose security counts. The permacrisis is therefore not simply a world

of multiplying material dangers but a field of competing narratives and claims about danger itself, a global politics of anxiety in which the language of security has become both pervasive and contested.

Within this environment, borders assume heightened significance as sites where these competing security imaginaries are materialised and enacted. Essentialist conceptions that treat borders as fixed, naturalized dividing lines misapprehend their ontological character. As critical border studies have shown, borders are not pre-given geographical facts but socially constructed institutions, continuously produced and reconstituted through practices, discourses, and performances (Paasi, 1996; Newman, 2006; Salter, 2012, 2008; Parker & Vaughan-Williams, 2012). Borders' simultaneous thickening and thinning, multiplication and displacement – the vacillation of borders (Balibar, 2009, 2002) – captures the inherently dynamic and contradictory nature of contemporary bordering processes.

In conditions of permacrisis, borders function as key sites where competing claims about security are enacted, negotiated, and resisted. They are simultaneously instruments of control and symbolic markers of collective anxiety. No longer confined to territorial peripheries, borders have become polysemic and ubiquitous (Rumford, 2008), extending across multiple scales and modalities. Bordering has become multiscalar (Laine, 2016), occurring across global, regional, and local arenas, while also proliferating into digital and virtual domains (Vukov & Sheller, 2013; Dijstelbloem & Meijer, 2021). The border, rather than a line fixed at the state's outer edge, now appears everywhere, expressed through data infrastructures, biometric systems, and algorithmic logics of inclusion and exclusion that regulate mobility, identity, and access, yet in another sense it is nowhere in particular.

Dominant security discourses tend to occlude this complexity. Framing borders primarily through the triad of risk, threat, and control reduces borderlands to spaces of exception (Agamben, 2005), zones of intensified surveillance, suspicion, and state violence where ordinary juridical protections are weakened or suspended. This reductionist framing, amplified by the logics of permacrisis, legitimizes the normalization of exceptional measures, en-

trenching a politics of permanent emergency. In doing so, it obscures the reality that borderlands are not only sites of vulnerability but also vibrant spaces of interaction, cultural hybridity, and resilience. Borderlands generate distinctive border cultures (Konrad & Amilhat Szary, 2023), social formations and hybrid identities that emerge from sustained cross-border encounters and exchanges (Anzaldúa, 1987; Alvarez, 1995; Vila, 2000).

Borderland communities often inhabit ambiguous, liminal positions that challenge nationalist binaries and reveal the artificiality of territorial demarcations (Wilson & Donnan, 1998; Scott & Wilson, 2025). These spaces are defined by code-switching, bicultural competence, kinship networks that traverse international divides, and economic practices reliant on mobility and reciprocity (Heyman, 1994; Vila, 2003; Laine, 2025c). They also host forms of political creativity and resistance, as marginalized populations contest state sovereignty and articulate alternative imaginaries of belonging and citizenship (Cunningham & Heyman, 2004; Paasi, 2009; Shapira, 2013). These practices illuminate the agency of borderlands: their capacity to transform constraint into opportunity and precarity into adaptive strength.

To view borderlands only through the prism of threat or control is therefore to misrecognize their analytical and empirical significance. Borders repeatedly attract global attention not only because of crises occurring at their margins but because they crystallize broader social anxieties about order, identity, and belonging (Scott & Wilson, 2025; Laine, 2026). Borderlands are both material and metaphorical frontiers, zones where the global meets the local and where the contradictions of contemporary governance become visible. They are at once sites of everyday negotiation and spaces of strategic significance, where geopolitical contestation intersects with the mundane practices of living, trading, and relating across difference.

Recognizing borderlands as analytic categories as well as lived realities opens new perspectives on global security politics. It invites inquiry into how resilience, cooperation, and adaptive agency emerge precisely in those spaces most frequently represented as fragile or dangerous. Acts of solidarity, humanitarian engagement, creative expression, and everyday

forms of crossing all challenge the logic of securitization and reveal borders as contested arenas of meaning (Squire, 2015; Stierl, 2016). In these interactions, sovereignty, citizenship, and belonging are not imposed from above but renegotiated through practice (Johnson et al., 2011; Jones, 2012; Laine & Casaglia, 2017; Casaglia & Laine, 2017).

In the context of permacrisis, where competing security claims continually collide and reconfigure, borderlands serve as vital laboratories for observing how political communities adapt, resist, and reimagine the meaning of security itself. Rather than passive recipients of state policy, borderland actors such as municipal leaders, NGOs, activists, and ordinary residents exercise a form of situated agency that turns bordering from a top-down imposition into a field of negotiation. Understanding this agency demands a reframing of security: from an obsession with control and exclusion toward an appreciation of interdependence, relationality, and the co-production of resilience across contested spaces.

From security as control to security as adaptive cooperation

The reconceptualization of borderland resilience as adaptive continuity (Laine, 2025b) demands a fundamental theoretical shift: from security understood as control to security understood as cooperation under uncertainty. This move expands the analytical scope of borderland studies beyond the familiar politics of exclusion, deterrence, and emergency, toward a more relational understanding of how governance adapts through plural, distributed, and experiential processes. Resilience, it acknowledges, is not merely a defensive property but an emergent capacity rooted in social relations, collective learning, and institutional flexibility. Borderlands, precisely because of their exposure to volatility and their embeddedness within overlapping systems of governance, offer an especially vivid vantage point for observing this transformation.

In the aftermath of Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022, the epistemic landscape of European security shifted in profound ways. Regions long treated as peripheral, often portrayed as zones of transit, neglect, or ambiguity, have moved to the centre of attention.

They now appear as key sites where new forms of experimentation and adaptation take shape, revealing dynamics that were previously overlooked. Along the borders of Russia and Belarus on one hand, and Ukraine on the other, local authorities, civic networks, and community actors have demonstrated an ability to anticipate, absorb, and respond to evolving threats, often ahead of national administrations. These developments show that borderlands are not simply on the receiving end of security policy. They increasingly operate as generators of stability and resilience in their own right. What happens at the margins is not peripheral to governance but constitutive of it. In these settings, innovation, improvisation, and cooperation are not optional add-ons; they become the everyday techniques through which communities navigate uncertainty and sustain collective survival.

The predominance of securitization as an analytical framework has profoundly shaped contemporary scholarship on borders and resilience. The Copenhagen School's canonical formulation (Buzan et al., 1998) illuminated the processes through which political actors discursively construct existential threats, thereby legitimating exceptional measures under the rubric of national survival. While invaluable for analysing the performative power of crisis narratives, this paradigm remains circumscribed by an elite-centric epistemology of security. It privileges state speech acts and formal authority over the material, affective, and social practices through which security is enacted in everyday life. Consequently, it tends to obscure how ordinary actors at the margins of state power negotiate, reinterpret, and contest the conditions of insecurity.

Borderland dynamics underscore these limitations. Security, as experienced and practiced in these spaces, is not reducible to elite declarations or centralized interventions; it is continuously enacted through quotidian strategies of adaptation. Borderlands thus operate as laboratories of everyday securitization, where communities develop protective and adaptive responses without invoking states of emergency. These practices blur conventional distinctions between security and normality, between exceptional and routine governance. They mark a conceptual shift from a politics of exception toward a politics of endurance that is less con-

cerned with suspending order in the face of crisis than with sustaining cooperation amid chronic instability.

The diffusion of resilience across governance domains has brought analytical clarity but also considerable political friction. As the concept has travelled through institutional arenas, especially those of NATO, the European Union, and national defence establishments, it has often been recast in managerial terms that foreground preparedness, risk mitigation, and rapid recovery. This technocratic interpretation aligns closely with neoliberal modes of governance, which tend to shift responsibility for managing crises away from state institutions and toward individuals and communities. In practice, resilience becomes less a collective capacity embedded in public infrastructures and more a behavioural expectation placed on populations.

Critics, including Neocleous (2013) and Chandler (2014), caution that resilience, when mobilized as a policy orthodoxy, risks becoming a normative injunction compelling populations to adapt to structural insecurity rather than contest its origins. Pugh (2014) situates resilience within a post-liberal genealogy of governance, arguing that it emerged as a response to the erosion of liberal internationalism in the 1990s and has since evolved into an epistemic paradigm oriented toward complexity, contingency, and adaptation. Rather than simply reproducing modernist assumptions of control, resilience gestures toward a relational ontology of governance under uncertainty. The concept's proliferation across academic, political, and activist circles reflects both its analytical potential and its risks: resilience has become a trendy buzzword applied to a highly diverse set of issues and "wicked problems" that dominate contemporary life. While resilience thinking holds promise when conceptualized as an ability to adapt, acquire new capabilities, and emerge stronger from struggle rather than merely bouncing back, it is not a universal magic bullet offering ready solutions to societal challenges. The transformative potential of resilience-oriented approaches can paradoxically function as a depoliticizing effort, substituting demands for responsiveness, adaptability, and flexibility within catastrophic horizons for more fundamental contestation of the conditions producing precarity itself.

The experience of European borderlands since 2022 complicates and enriches these theoretical debates. Here, resilience is not reducible to a depoliticized, managerial process; it is inherently political and relational. Borderland actors do not merely adjust to crises imposed from above but reinterpret, contest, and transform them through collective agency. Practices of mutual aid, civic cooperation, and local diplomacy exemplify adaptive governance: a mode of resilience grounded in participation, trust, and distributed authority. Adaptive governance recognizes that uncertainty is not an aberration to be eliminated but a condition to be navigated. It thrives on pluralism, flexibility, and iterative learning. Borderlands can be seen to function as laboratories of governance innovation: spaces where mechanisms of coordination, inclusion, and improvisation emerge organically in response to volatility, often preceding or exceeding national policy frameworks.

Borderland communities cultivate forms of experiential knowledge that resist codification within bureaucratic or technocratic systems. This knowledge is situated, embodied, and historically sedimented, formed through long-term exposure to uncertainty. Borderlanders acquire distinctive interpretive skills that allow them to sense subtle shifts in political, informational, or environmental conditions; to distinguish signal from noise; and to calibrate responses in real time. Their proximity to hybrid threat environments and their embedded experience of overlapping sovereignties generate a cognitive resilience often absent in more insulated interior regions. In epistemological terms, borderland resilience entails a pluralization of expertise. It challenges the hierarchical epistemology of conventional security governance, which privileges technical rationality over lived experience. Integrating experiential and community-based knowledge into formal decision-making enhances not only situational awareness but also the democratic legitimacy of security governance. Authority, in this view, derives not solely from institutional mandate but from participatory recognition: the acknowledgment that those who live with insecurity possess critical insight into its management. Adaptive governance thus represents both a political and epistemic reorientation: a shift from governing for borderlands to governing with them.

Reconceptualizing borderlands as producers of security invites a broader reflection on resilience as a democratic practice. Drawing on Keane (2020) and Schmidt (2021), democracy endures not through rigidity or insulation from crisis but through its capacity for adaptation, deliberation, and renewal under pressure. Borderlands epitomize this ethos: their governance depends on plural actors, overlapping jurisdictions, and continuous negotiation across difference. The vitality of democratic systems rests not only at their centres but also, and often more visibly, at their edges. It is in these peripheral zones that instability is felt most directly and cooperation becomes a daily necessity. When understood as democratic laboratories, borderlands show that resilience is not the opposite of fragility but a way of working with it. Continuity is sustained through practices of inclusion, reflexivity, and collective learning that allow communities to adapt without losing their sense of purpose. These regions endure not because they are insulated from crises but because they have learned how to live with them, turning exposure into a source of political and social capacity.

Borderlands as laboratories of democratic resilience

Resilience manifests unevenly across European borderlands. Empirical evidence reveals that these regions respond to crisis not only through defensive adaptation but by reconfiguring institutional linkages, mobilizing social solidarity, and cultivating psychological robustness. Yet these capacities are distributed asymmetrically: while some borderlands convert uncertainty into adaptive continuity, others remain constrained by institutional fragility, political fragmentation, or weakened social cohesion. Such heterogeneity underscores both the enabling conditions under which adaptive resilience flourishes and the structural limits that inhibit it when foundational pillars of governance and trust erode.

The selected borderland cases highlight this variation through trajectories that differ in important ways yet speak to one another. All experienced heightened pressure after 2022, but their responses were shaped by distinct historical memories, governance arrangements, social fabrics, and geopolitical orientations (cf. Kon-

rad et al., 2025). Taken together, they show that borderland resilience is not an abstract ideal but a grounded practice – a lived process of adaptation, negotiation, and learning under conditions of strain. The invasion of Ukraine marked a decisive rupture in European security, and in its wake, borderlands once regarded as peripheral have become central arenas for humanitarian, political, and economic experimentation.

In the Baltic states, communities along the Russian and Belarusian borders acted as early sentinels of geopolitical change. Through linguistic familiarity, generational memory, and an intimate understanding of local dynamics, borderlanders produced situated intelligence that complemented formal state systems. Institutional foresight further reinforced this local intelligence. Estonia's post-2007 cybersecurity strategy institutionalized digital resilience through the NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence in Tallinn. Lithuania's diversification from Russian and Chinese dependencies reframed economic autonomy as security, while Poland's investments in LNG terminals and energy interconnectors transformed national assets into regional public goods during the weaponization of gas supplies. The coordinated withdrawal of the Baltic states from the BRELL grid in 2025 symbolized not only infrastructural decoupling from Russia but also the material embodiment of adaptive continuity – resilience as strategic transformation rather than mere recovery.

The Slovak-Ukrainian borderland also exemplified resilience under acute stress. Confronted with unprecedented refugee flows and logistical disruption, local institutions, municipalities, and civil society actors mobilized emergency shelters, aid distribution networks, and coordination hubs with remarkable speed. These adaptive practices drew on decades of EU-funded cross-border cooperation programs that had cultivated both administrative know-how and intercommunal trust. Social solidarity and pragmatic problem-solving outweighed ideological polarization, while local actors countered disinformation by privileging direct communication and community presence. This case demonstrates that resilience emerges not from centralized command but from networked cooperation sustained through shared purpose and civic agency.

Notably, borderland resilience persisted despite increasingly strained national-level political relations between Slovakia and Ukraine, particularly following the 2023 election of Prime Minister Robert Fico, whose government has opposed military aid to Ukraine and adopted a more sceptical stance toward EU sanctions on Russia. The divergence between local cross-border solidarity and national political discourse underscores how borderland communities can maintain cooperative practices and humanitarian commitments even when official state positions shift, revealing the relative autonomy of local resilience mechanisms from central government politics.

The Finnish-Russian borderland extends the argument from local adaptation to national transformation. Stretching over 1,300 kilometres, this border has long been both a line of vigilance and a zone of pragmatic coexistence. Borderlanders developed an ethos of alert pragmatism, rooted in their everyday familiarity with Russian administrative patterns, economic cycles, and social rhythms. When Russia instrumentalized irregular migration along the Finnish border in 2023–2024, the government responded with decisive securitization measures, including the much debated complete closure of all border crossing points with Russia, alongside the implementation of emergency legislation authorizing immediate border closures and border control measures of dubious legality, including pushbacks (Laine, 2025d).

Yet in borderland itself, local actors maintained a less alarmist posture, drawing on their embedded knowledge and established networks to manage humanitarian challenges with institutional composure. This divergence between state-led securitization and borderland pragmatism reveals tensions between centralized threat assessment and localized coping mechanisms. Nonetheless, local knowledge, derived from decades of cross-border cooperation, fed into national recalibration, including the redesign of civil preparedness and border infrastructure policies. This borderland experience occurred alongside Finland's historic NATO accession in April 2023, representing a fundamental shift in national security orientation after decades of military non-alignment.

The Norwegian-Russian Arctic frontier represents a variant of cooperative resilience

increasingly complicated by contestation over historical memory. Communities in Sør-Varanger (Norway) and Pechenga (Russia) maintained cross-border relations anchored in shared environmental and economic interests, with pragmatic cooperation in fisheries management, environmental monitoring, and search-and-rescue persisting longer than elsewhere despite escalating geopolitical tension after 2022. Yet this cooperative infrastructure coexisted uneasily with an emerging battle over historical narrative: Norwegian memory diplomacy had initially fostered goodwill through shared World War II commemorations, but from 2014 Russia systematically appropriated these memorials to advance nationalist narratives, transforming shared memory into a geopolitical weapon (Fors, 2025). The 2022 invasion ended joint commemorations entirely, exposing memory as a contested security domain.

Accustomed to both geopolitical volatility and environmental extremity, borderlanders nevertheless displayed psychological resilience in treating turbulence as normal rather than exceptional. Local actors took the lead in resisting Russian memory offensives through creative interventions by reclaiming commemorative spaces, advancing inclusive narratives of human resilience, and publicly exposing historical manipulation, which proved effective in asserting Norwegian sovereignty over collective memory (Fors, 2025). Norway's national policy complemented this local sensibility through Arctic infrastructure investments and civil preparedness that strengthened stability without overt militarization. However, the absence of coordinated national strategy left local actors facing significant asymmetries against state-backed Russian memory campaigns, resulting in a delicate equilibrium of resilience sustained through pragmatic cooperation in functional domains while simultaneously demanding mnemopolitical vigilance to defend historical narratives against external appropriation.

In contrast, the Western Balkans highlight the vulnerabilities of resilience. Chronic institutional weakness, political fragmentation, and persistent ethnic mistrust undermined collective adaptation (Morača et al., 2023). Disinformation campaigns deepened social cynicism, and the core pillars of resilience, namely poli-

tical cohesion, institutional endurance, and social solidarity, struggled to align. Even so, this fragmented landscape was not devoid of possibility. Small pockets of civic cooperation and cross-border initiative showed that resilience can take root in fragile conditions, often in tentative, informal, or embryonic forms. Local NGOs, youth groups, and cross-ethnic professional networks kept channels of dialogue and collaboration open despite the absence of supportive state structures. In moments when institutional resilience faltered, social resilience sometimes persisted, revealing how adaptive capacity can survive in the interstices of weakened governance.

Across these diverse cases, several comparative insights emerge. First, resilience is relational rather than unilateral: it materializes where local agency intersects with institutional flexibility. Second, resilience is not binary – present or absent – but scalar, cumulative, and contingent upon historical legacies of trust and legitimacy. Third, experiential knowledge, the lived understanding of uncertainty, proves as vital as formal capability. Fourth, social solidarity consistently underpins successful adaptation, while its erosion undermines every other pillar. Fifth, economic adaptability reveals that diversification and preparedness yield enduring strategic advantage. Finally, psychological robustness, cultivated through historical exposure to instability, functions as a cognitive safeguard against manipulation and fear.

Resilience in borderlands is thus neither incidental nor automatic. It is cultivated through the interplay of structure, agency, and experience. Each pillar reinforces the others through what the theoretical framework earlier defined as adaptive continuity: the capacity to preserve coherence and shared purpose while flexibly recalibrating to shifting pressures. Borderlands that embody this balance demonstrate that stability does not preclude transformation. Rather, transformation itself can become a stabilizing process – anchored in institutional learning, civic engagement, and the activation of situated knowledge.

Resilience in borderlands is best understood as a systemic property rather than a set of discrete attributes. Where political cohesion, institutional endurance, social solidarity, economic adaptability, and psychological robustness converge, resilience acquires a generative qual-

ity that radiates outward from local contexts to shape regional security. Borderlands configured in this way do not merely withstand disruption; they reshape the trajectories of national and continental stability. Their capacity to absorb hybrid pressures, recalibrate governance, and sustain democratic legitimacy demonstrates that resilience is both political and relational. As laboratories of adaptive governance, borderlands translate uncertainty into innovation, producing models of cooperation that are increasingly indispensable to the future of European security.

Implications for security architecture

European security architecture has long reflected an implicit spatial hierarchy in which central institutions and metropolitan regions have been regarded as the producers of order, while peripheral zones were treated as passive recipients of protection. This inherited cartography of power has sustained the notion that security emanates from the centre and radiates outward to the margins. Yet the experience of recent years, particularly since Russia's 2022 full-scale invasion of Ukraine, has inverted this logic. Borderlands, once imagined as fragile fault lines, now function as strategic nodes of resilience: early-warning systems, logistical corridors, and normative exemplars of democratic adaptability. They generate security not by virtue of proximity to threat but through their experiential knowledge, adaptive governance, and cross-scalar coordination. Their familiarity with neighbouring societies and their sensitivity to subtle behavioural, informational, and infrastructural shifts render them critical sources of situational awareness. Their dense local networks, linking municipal authorities, civic organizations, private firms, and volunteer actors, enable rapid mobilization that frequently outpaces centralized bureaucratic processes. Their embeddedness within both national and transnational frameworks allows them to mediate between the local and the global, translating lived experience into actionable intelligence.

Recognizing borderlands as central assets in Europe's security ecosystem requires a reconfiguration of institutional hierarchies. Their roles must be institutionalized within national decision-making architectures: borderlands

should not merely execute strategies designed in distant capitals but participate in formulating those strategies. Incorporating local perspectives into policy design expands the epistemic base of decision-making and enhances the legitimacy of national security agendas. Investment must extend beyond traditional military or surveillance infrastructure to encompass the full spectrum of resilience: digital systems, civic institutions, transportation networks, public health, education, and local media. These dimensions constitute the connective tissue of social endurance. National resilience strategies should adopt a distributed architecture that diffuses adaptive capacity across territory rather than concentrating it within singular command centres. Decentralization reduces systemic fragility, turning crises into coordinated responses across multiple nodes. Security is thus redefined: borderlands shift from defensive zones to platforms of anticipation and innovation, where early disruptions are detected, interpreted, and transformed into adaptive action.

Conventional security discourse draws a sharp distinction between security and cooperation: the former associated with deterrence, defence, and sovereignty; the latter with diplomacy, peacebuilding, and post-conflict reconstruction. The lived experience of borderlands dissolves this binary. Cooperation is not a luxury of peace but a mode of security practice indispensable to sustaining resilience under pressure. This reconceptualization carries direct policy consequences. Cooperation frameworks, including cross-border councils, municipal partnerships, transnational NGOs, and professional networks, must be recognized as critical security infrastructure. They should be protected from politicization and designed to remain operational under stress, not merely in times of stability.

Sustaining communication across borders during crises prevents isolation and polarization, allowing pragmatic contact to function as a stabilizing mechanism even amid geopolitical tension. Cooperation embodies preventive resilience, weaving the connective tissue that enables societies to absorb shocks collectively instead of fragmenting apart. Recognizing this requires a cultural shift in strategic thinking from zero-sum deterrence toward shared adaptation as the foundation of durable security.

The contrast between the context briefly outlined above reveals that resilience cannot be engineered through technical management or centralized control. It arises where local agency is empowered and where institutions learn through practice. Top-down strategies often prioritize control, emphasizing standardized procedures, surveillance, or infrastructure protection. Yet borderlands that adapted most effectively were those characterized by participatory governance, trust-based networks, and locally embedded knowledge. Empowerment, not mere protection, distinguishes communities that merely endure crises from those that transform through them.

Borderlands generate forms of intelligence often overlooked by conventional security systems. Proximity to geopolitical adversaries cultivates sensitivity to micro-level social rhythms, including shifts in discourse, local behaviour, or bureaucratic practice that remote analysis rarely captures. Experiential knowledge enriches surveillance and modelling with qualitative depth, adding dimensions that numbers alone cannot provide. To harness this asset, national and supranational institutions must establish structured mechanisms for integration. Formal consultations between borderland authorities and national security agencies, inclusion of local experts in EU and NATO resilience committees, and hybrid early-warning systems that combine satellite or cyber data with community-based observation can bridge the gap between lived experience and strategic foresight.

Incorporating borderlands into Europe's security architecture signals a normative shift toward a distributed and democratic order. Participation replaces hierarchy, learning supersedes control, and interdependence outweighs insulation. The sustainability of security rests not only on deterrence or military alignment but on the vitality of democratic networks that transform uncertainty into collective adaptation. By transforming the margins into sites of innovation and resilience, Europe can move beyond the illusion of fortress stability toward a genuinely adaptive security architecture: one that views uncertainty not as a pathology to eliminate but as a condition to be governed through pluralism, cooperation, and shared learning. Borderlands thus become both the testing ground and the model for

a European security paradigm that is as democratic as it is strategic.

Toward an integrated and democratic security architecture

The reconceptualization of borderlands as strategic assets rather than vulnerabilities marks a broader epistemic transformation in European security thinking. Contemporary threats, whether cyberattacks, disinformation, energy coercion, migratory pressure, or climate disruption, are inherently transboundary, hybrid and multidimensional. They cut across the conventional boundaries separating domestic from foreign, civilian from military, and security from development. These challenges cannot be addressed through militarized, state-centric models alone. Instead, they demand a comprehensive security architecture that integrates military, political, economic, social, informational, and psychological dimensions within a coherent, adaptive framework.

In this integrated paradigm, societal resilience is not secondary to defence capability but co-constitutive of it. Borderlands exemplify this principle. Their stability is sustained not merely through deterrence or protection but through democratic participation, institutional trust, and collective memory. These elements form the social infrastructure that enables societies to absorb disruption without losing their normative coherence or political legitimacy. Security, therefore, must be reconceived not simply as the defence of territory but as the preservation of societal functionality and democratic vitality. Building such an architecture requires transcending long-standing binaries – centre versus periphery, civilian versus military, and national versus local. Borderlands reveal that resilience operates between these categories: in spaces of overlap, hybridity, and negotiation. Their embeddedness in multiple jurisdictions and cultural worlds demonstrates that effective governance under uncertainty depends on connectivity rather than command.

This insight challenges the traditional spatial hierarchy of European security, which has privileged metropolitan centres as sources of order and relegated peripheral zones to reactive roles. The experience of the Baltic, Finnish, Slovak, and Arctic borderlands shows instead that security is produced through interaction;

through the ability of local institutions to coordinate across levels of governance, and to mobilize collective intelligence that fuses technical expertise with lived experience. These “marginal” regions embody the distributed logic that a resilient Europe increasingly requires. A democratic and integrated security architecture must therefore adopt a systemic rather than sectoral orientation. It should treat the military, economic, informational, environmental, and civic domains not as discrete arenas but as interdependent circuits of stability.

The borders of Europe are not only defensive lines; they also function as connective tissues that link diverse systems of governance. Their strength rests in redundancy, cooperation, and decentralization, principles that distribute risk, support rapid adaptation, and help prevent systemic collapse. Read in this way, borders become less about fortification and more about sustaining the flexibility and interdependence on which contemporary security increasingly relies. A future-oriented security architecture must institutionalize these principles, ensuring that crisis response mechanisms, intelligence networks, and policy platforms integrate both top-down coordination and bottom-up participation. If the 20th century’s security order was built on deterrence, the 21st must be built on deliberation. The democratic character of resilience lies in its inclusiveness, in its ability to bring a wide range of actors into the work of defining, interpreting, and managing threats. Borderlands make this especially clear. They show that democratic resilience does not dilute security but grounds it in social legitimacy. When citizens trust their institutions, when local authorities have the capacity to act, and when information circulates openly, societies are far better equipped to withstand disruption without sliding into polarization or authoritarian reflexes.

This democratization of security governance implies a reorientation of institutional design. Borderland municipalities, regional authorities, and cross-border partnerships should have formalized roles in national and EU-level security planning. Mechanisms for horizontal coordination, across sectors and borders, must complement vertical command structures. Furthermore, information-sharing must expand beyond classified or technical domains to include civic intelligence: the experiential, narra-

tive, and interpretive knowledge that shapes public understanding of crisis. Such integration demands not only policy reform but a cultural transformation within security institutions: from the protection of societies to the co-production with them. It entails acknowledging uncertainty not as failure but as a condition of political life, one best governed through flexibility, participation, and trust.

The lessons of Europe's borderlands suggest that resilience is best understood as a civic compact, a mutually reinforcing relationship between state capacity and societal engagement. The five pillars of adaptive continuity are sustained only when citizens perceive themselves as co-owners of security, not as its passive beneficiaries. This perspective challenges technocratic approaches that reduce resilience to infrastructure protection or risk management. It asserts instead that democratic culture is itself a form of critical infrastructure: the social capital, pluralism, and deliberative norms that allow societies to recover from shock without sacrificing their values. In this sense, Europe's security future will be determined less by the hardware of defence than by the software of democracy.

Security through vitality

Security in borderlands emerges not from their closure but from their vitality. Moving beyond securitization does not imply the rejection of security but the transformation of its epistemic and moral foundations. The concept of adaptive continuity situates resilience within a broader understanding of governance as relational, polycentric, and democratic. It reframes borderlands from passive peripheries into active nodes of security production, whose strength lies in their capacity for adaptation without disintegration.

Recognizing the strategic value of borderland experiential knowledge challenges centralized and technocratic models of security that treat resilience as a matter of engineering. Instead, resilience appears as a collective capability rooted in social solidarity, political legitimacy, and shared meaning. Borderlands, long cast as zones of vulnerability, increasingly appear as the connective tissue of Europe's security architecture. They are the places where uncertainty is handled rather than feared, where

difference becomes a source of insight rather than a liability, and where the practices that underpin democratic resilience are already being quietly rehearsed. In these settings, the future of security is not imagined in abstract terms but lived through everyday forms of cooperation and adaptation. In an era of permacrisis, where the question of whose security matters remains fundamentally contested, borderlands offer empirical evidence that security can be constituted not through exclusion and control but through inclusion, cooperation, and the recognition of multiple, negotiable security claims.

At its core, this study challenges the dominant securitization narrative that has long framed borderlands as margins of instability requiring intensified control. The events following Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022 rendered such assumptions untenable. Across Europe, borderlands demonstrated not fragility but adaptive strength: they provided early warning of aggression, organized humanitarian logistics, sustained local governance, countered disinformation, and contributed substantively to national and regional decision-making. The traditional understanding of security as radiating from the centre toward the periphery must therefore give way to a model in which security is co-produced across space, with borderlands serving as vital anchors of adaptive continuity.

Borderlands are not merely geographic margins; they are democratic infrastructures where cooperation, pluralism, and adaptability are continuously practiced and refined. Their resilience stems from long-standing experience in negotiating interdependence rather than erecting isolation. The ability of borderlands to maintain continuity under stress, by balancing local initiative with cross-border coordination, is illustrative of how democratic values can function as security assets rather than vulnerabilities. In this sense, borderlands embody the resilience of democratic governance itself. They translate the abstract principles of inclusion, trust, and participation into concrete practices of crisis management and social solidarity. This insight calls for a reorientation of both scholarly and policy approaches: democracy and security should not be seen as competing priorities but as mutually reinforcing dimensions of systemic resilience.

Traditional models of resilience emphasize recovery or equilibrium, the ability to “bounce back” after disruption. Yet borderlands rarely experience stable conditions to which they can return. Their resilience lies instead in continuous recalibration: maintaining essential functions such as governance, communication, mobility, and trust amid permanent flux. Adaptive continuity reframes resilience as a dynamic process rather than a fixed outcome. It is sustained through flexibility, learning, and agency, not insulation or rigidity. Across cases, borderlands exemplify this living form of stability. They do not merely endure crises; they navigate them, transforming exposure into insight through the accumulation of local intelligence and cross-scalar coordination.

Pillars of systemic resilience

The five identified pillars of borderland resilience each fulfil a distinct function, yet their strength ultimately derives from their mutual reinforcement:

- *Political cohesion* sustains democratic legitimacy by preserving public trust during periods of uncertainty.
- *Institutional endurance* ensures the continuity of governance and administrative competence even under severe stress.
- *Economic adaptability* mitigates dependency and enables diversification in the face of geopolitical or energy shocks.
- *Social solidarity* underpins collective mobilization, civic engagement, and humanitarian coordination.
- *Psychological robustness*, rooted in historical experience and cultural memory, protects societies from fatigue, manipulation, and disinformation.

Together, these pillars form an ecosystem of resilience. Coherence under pressure is sustained in borderlands where all are present, while fragility appears when one or more are absent. Resilience is therefore not a collection of discrete interventions but a systemic property arising from the interplay of institutional, social, and cognitive dimensions.

Borderlands function as security multipliers within national and regional systems. Their experiential knowledge enhances intelligence and early-warning capacities. Their logistical and humanitarian infrastructures strengthen

national crisis response. Their economic diversification supports regional autonomy. Their civic solidarity and psychological endurance counter hybrid threats that seek to erode democratic confidence. These functions reduce the vulnerability of centralized systems by distributing resilience across the territorial and institutional fabric of the state. Borderlands thus operate as redundant nodes in the European security network – providing buffering, flexibility, and innovation when centralized systems are under strain.

The recognition of borderlands as resilient, generative spaces compels a broader rethinking of what security means in a democratic context. Contemporary threats cannot be mitigated by military power or central control alone. A comprehensive democratic security framework must weave together political legitimacy, social cohesion, and economic adaptability with conventional defence capability. This approach demands long-term investment rather than short-term reaction, empowerment rather than control, and distributed agency rather than central command. Borderland communities reveal everyday practices of resilience that include mutual assistance, adaptive governance, and pragmatic cooperation. Together these practices offer a living illustration of how democratic societies can protect themselves against multidimensional threats. They show that resilience flourishes in environments where citizens are trusted, well informed, and empowered to act collectively.

As hybrid threats and systemic volatility become global constants, borderlands offer empirical and conceptual guidance for reimagining security architectures worldwide, underscoring the need to integrate societal and strategic dimensions, bridge local and global scales, and design institutions capable of learning under stress. The transformations since 2022 reveal that deterrence and defence, though essential, are insufficient without cultivating societal resilience, and borderlands illustrate how democratic systems can convert exposure into preparedness and proximity into insight. Their adaptive continuity, grounded in cohesion, endurance, adaptability, solidarity, and robustness, shows that resilience is not a matter of simply enduring pressure. It is a form of strategic creativity that turns uncertainty into a source of collective strength. Far from pe-

ripheral, borderlands are indispensable to democratic security in the twenty-first century, embodying a distributed, participatory, and socially embedded order that converts uncertainty into innovation and coexistence into strength. Recognizing and institutionalizing their agency is not only a matter of justice but a strategic imperative for building a resilient, democratic, and secure Europe amid volatility and interdependence.

Conclusion

This study has argued that resilience in the twenty-first century must be understood not as a defensive posture but as a generative capacity, one that transforms exposure into adaptation and uncertainty into agency. Borderlands show that democratic vitality rests as much on social and institutional elasticity as on material strength. Since Russia's full-scale invasion of Ukraine in 2022, the Baltic states, the Finnish-Russian border, the Slovak-Ukrainian borderland, and the Norwegian-Russian Arctic have each demonstrated distinct forms of adaptive continuity. Through anticipatory intelligence, participatory governance, cross-border coordination, and psychological endurance, these regions converted proximity to threat into reservoirs of resilience. Their experiences underscore that security is not imposed from the centre but co-produced across space, emerging from overlapping networks of trust, knowledge, and cooperation.

Borderlands are not merely the outer edges of state sovereignty but relational nodes in a wider European security ecosystem. Their embeddedness in multiple scales of governance allows them to mediate between communities and institutions, translating lived experience into strategic insight. Their micro-observations, civic mobilizations, and pragmatic problem-solving provide an epistemic depth that complements technical intelligence and centralized command. Security, in this sense, becomes a multidimensional process sustained by human relationships as much as by infrastructure and deterrence.

The theoretical contribution of adaptive continuity lies in shifting the analytical focus from resilience as recovery to resilience as ongoing navigation. Borderlands rarely experience equilibrium; they exist in conditions of

perpetual uncertainty, where continuity depends on learning, improvisation, and mutual trust. Adaptive continuity captures a form of stability that remains dynamic rather than fixed, anchored in flexibility rather than rigidity. It resonates with the conditions of a world shaped by hybrid threats, polycentric governance, and persistent volatility. In this environment, stability is not a return to equilibrium but an ongoing capacity to adjust, absorb, and reconfigure in response to shifting pressures.

Rather than treating democratic openness as a liability, borderland experience reveals it as a source of adaptive strength. The capacity to deliberate, coordinate, and recalibrate collectively under stress is precisely what enables democratic societies to withstand multidimensional crises. Participation, transparency, and inclusion are not secondary to resilience; they form its very substance. In borderland settings, democracy operates as a kind of infrastructure, a living system of cooperation that stabilizes uncertainty through shared meaning and shared agency. It is through these everyday democratic practices that resilience becomes both credible and durable.

A resilient Europe cannot be built solely through military deterrence or centralized command. It requires an integrated and democratic security architecture that distributes capacity, values local knowledge, and institutionalizes cooperation as a mode of security practice. Investment must extend beyond defence to include civic education, media literacy, cross-border institutions, and participatory governance. The everyday resilience of borderland communities, expressed through trust networks, volunteerism, and adaptive coordination, offers a living blueprint for how societies can remain secure without hardening into rigidity or retreating into fear.

At the same time, the heterogeneity observed across Europe underscores that resilience is not automatic. Where political cohesion, institutional endurance, and social solidarity are weak, crises can erode rather than strengthen governance. The contrast between the Baltic and Balkan cases illustrates that resilience flourishes only when democratic legitimacy and societal trust are sustained. The challenge, therefore, is not merely to replicate successful models but to cultivate the conditions under which adaptive continuity can take root: long-

term investment, inclusivity, and iterative learning.

Ultimately, the findings presented here suggest that security and democracy are not opposing imperatives but mutually constitutive dimensions of the same systemic resilience. Borderlands make this relationship visible because they operate where uncertainty is greatest and where governance must remain most flexible. Their experience affirms that in an age of hybrid disruption and geopolitical flux, the sustainability of Europe's security will depend less on defending boundaries and more on strengthening the connective tissues that link them – solidarity, knowledge exchange, and participatory trust.

Borderlands are not the margins of Europe but its mirrors. They reveal both the vulnerabilities and the creative capacities of democratic systems under pressure. Their experiences point toward a new strategic horizon in which security is measured not by control or exclusion but by the ability of societies to adapt together, to preserve continuity without closing themselves off, and to turn uncertainty into a shared resource for collective endurance. As this study concludes, the future of European stability will depend less on fortified edges and more on the vibrant, adaptive, and democratic resilience that continues to emerge within its borderlands.

References

- Agamben, G. (2005). *State of exception* (K. Attell, Trans.). University of Chicago Press (Original work published 2003).
- Alvarez, R. R. (1995). The Mexican-US border: The making of an anthropology of borderlands. *Annual Review of Anthropology*, 24, 447–470.
<https://doi.org/10.1146/annurev.an.24.100195.002311>
- Andersen, D. J., & Prokkola, E.-K. (Eds.). (2021). *Borderlands resilience: Transitions, adaptation and resistance at borders*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003131328>
- Anzaldúa, G. (1987). *Borderlands/La frontera: The new mestiza*. Aunt Lute Books.
- Balibar, É. (2002). *Politics and the other scene* (C. Jones, J. Swenson, & C. Turner, Trans.). Verso.
- Balibar, É. (2009). Europe as borderland. *Environment and Planning D: Society and Space*, 27(2), 190–215.
- Balzacq, T. (2019). Securitization theory: Past, present, and future. *Polity*, 51(2), 331–348.
<https://doi.org/10.1086/701884>
- Balzacq, T., Léonard, S., & Ruzicka, J. (2016). “Securitization” revisited: Theory and cases. *International Relations*, 30(4), 494–531.
<https://doi.org/10.1177/0047117815596590>
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Polity Press.
- Bigo, D. (2006). Security, exception, ban and surveillance. In D. Lyon (Ed.), *Theorizing surveillance: The panopticon and beyond* (pp. 46–68). Willan Publishing.
<https://doi.org/10.4324/9781843926818-5>
- Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- Casaglia, A., & Laine, J. (2017). Towards a re-articulation of the relationship between state, territory, and identity through a situated understanding of borders. *Europa Regional*, 24(1), 93–96.
- Chandler, D. (2014). *Resilience: The governance of complexity*. Routledge.
- Cunningham, H., & Heyman, J. M. (2004). Introduction: Mobilities and enclosures at borders. *Identities*, 11(3), 289–302.
<https://doi.org/10.1080/10702890490493509>
- Fors, B. S. (2025). Memory politics in the Norwegian-Russian borderland: From diplomacy to deterrence. In J. P. Laine & B. Petersson (Eds.), *Resilience as deterrence: Towards a comprehensive security panorama* (pp. 50–63). IOS Press.
<https://doi.org/10.3233/NHSDP250044>
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Polity Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Polity Press.
- Heyman, J. M. (1994). The Mexico–United States border in anthropology: A critique and reformulation. *Journal of Political Ecology*, 1(1), 43–66.
- Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4, 1–23.
<https://doi.org/10.1146/annurev.es.04.110173.000245>

- Huysmans, J. (2006). *The politics of insecurity: Fear, migration and asylum in the EU*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203008690>
- Johnson, C., Jones, R., Paasi, A., Amoores, L., Mountz, A., Salter, M., & Rumford, C. (2011). Interventions on rethinking “the border” in border studies. *Political Geography*, 30(2), 61–69.
<https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2011.01.002>
- Jones, R. (2012). *Border walls: Security and the war on terror in the United States, India, and Israel*. Zed Books.
- Joseph, J. (2013). Resilience as embedded neoliberalism: A governmentality approach. *Resilience: International Policies, Practices and Discourses*, 1(1), 38–52.
<https://doi.org/10.1080/21693293.2013.765741>
- Karyotis, G., Paterson, I., & Judge, A. (2025). Understanding securitization success: A new analytical framework. *International Studies Review*, 27(1), viaf006.
<https://doi.org/10.1093/isr/viaf006>
- Keane, J. (2020). *The new despotism*. Harvard University Press.
- Konrad, V., & Amilhat Szary, A.-L. (2023). *Border culture: Theory, imagination, geopolitics*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003301486>
- Konrad, V., Richardson, P., Prokkola, E.-K., Riđanpää, J., Rahman, M. Z., Horsti, K., Moyo, I., Laine, J. P., Lois, M., Andersen, D. J., Timothy, D. J., Więckowski, M., & Boyle, E. (2025). Geopolitics and memorialisation of borders. *Geopolitics*. Advance online publication.
<https://doi.org/10.1080/14650045.2025.2514754>
- Laine, J. (2016). The multiscalar production of borders. *Geopolitics*, 21(3), 465–482.
<https://doi.org/10.1080/14650045.2016.1195132>
- Laine, J. P. (2020). Safe European home – where did you go? On immigration, b/order self and the territorial home. In J. P. Laine, I. Moyo, & C. C. Nshimbi (Eds.), *Expanding boundaries: Borders, mobilities and the future of Europe-Africa relations* (pp. 216–236). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003083726-14>
- Laine, J. P. (2021). Epilogue: Borderland resilience: Thriving in adversity? In D. J. Andersen & E.-K. Prokkola (Eds.), *Borderlands resilience: Transitions, adaptation and resistance at borders* (pp. 182–192). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003131328-15>
- Laine, J. P. (2025a). From static deterrence to adaptive resilience: The value of borderland innovation. In J. P. Laine & B. Petersson (Eds.), *Resilience as deterrence: Towards a comprehensive security panorama* (pp. 225–235). IOS Press.
<https://doi.org/10.3233/NHSDP250058>
- Laine, J. P. (2025b). Navigating migration challenges in Uganda’s West Nile borderlands: Policy, practice, and governance. *Comparative Migration Studies*, 13, Article 86.
<https://doi.org/10.1186/s40878-025-00508-1>
- Laine, J. P. (2025c). Redefining the front: Borderlands as strategic asset. In J. P. Laine & B. Petersson (Eds.), *Resilience as deterrence: Towards a comprehensive security panorama* (pp. 27–34). IOS Press.
<https://doi.org/10.3233/NHSDP250041>
- Laine, J. P. (2025d). The shifting significance of the Finnish-Russian borderland. In J. W. Scott & T. M. Wilson (Eds.), *Routledge handbook of European borderlands* (pp. 384–400). Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003302018-30>
- Laine, J. P. (2026). Beyond territorial discontents: The surprising persistence of borders in a fragmented world. *Space and Polity*, 30(1), 43–53.
<https://doi.org/10.1080/13562576.2025.2605482>
- Laine, J., & Casaglia, A. (2017). Challenging borders: A critical perspective on the relationship between state, territory, citizenship and identity. *Europa Regional*, 24(1), 3–8.
- Laine, J. P., & Petersson, B. (2025). Resilience as adaptive deterrence in an era of strategic uncertainty. In J. P. Laine & B. Petersson (Eds.), *Resilience as deterrence: Towards a comprehensive security panorama* (pp. 1–14). IOS Press.
<https://doi.org/10.3233/NHSDP250037>
- Morača, T., Sicurella, F. G., Sekulić, T., Armanini, J., & Stella, F. A. (2023). *Feeling the pulse: Countering foreign information manipulation and interference in Africa and the Western*

- Balkans (Brief No. 18). European Union Institute for Security Studies.
<https://doi.org/10.2815/0253>
- Neocleous, M. (2013). Resisting resilience. *Radical Philosophy*, 178, 2–7.
- Newman, D. (2006). The lines that continue to separate us: Borders in our “borderless” world. *Progress in Human Geography*, 30(2), 143–161.
<https://doi.org/10.1191/0309132506ph599x>
- Paasi, A. (1996). *Territories, boundaries and consciousness: The changing geographies of the Finnish-Russian border*. John Wiley & Sons.
- Paasi, A. (1999). Boundaries as social practice and discourse: The Finnish-Russian border. *Regional Studies*, 33(7), 669–680.
<https://doi.org/10.1080/00343409950078701>
- Paasi, A. (2009). Bounded spaces in a “borderless world”: Border studies, power and the anatomy of territory. *Journal of Power*, 2(2), 213–234.
<https://doi.org/10.1080/17540290903064275>
- Parker, N., & Vaughan-Williams, N. (2012). Critical border studies: Broadening and deepening the “lines in the sand” agenda. *Geopolitics*, 17(4), 727–733.
<https://doi.org/10.1080/14650045.2012.706111>
- Pugh, J. (2014). Resilience, complexity and post-liberalism. *Area*, 46(3), 313–319.
<https://doi.org/10.1111/area.12118>
- Rumford, C. (2008). Introduction: Citizens and borderwork in Europe. *Space and Polity*, 12(1), 1–12.
<https://doi.org/10.1080/13562570801969333>
- Salter, M. B. (2008). When the exception becomes the rule: Borders, sovereignty, and citizenship. *Citizenship Studies*, 12(4), 365–380.
<https://doi.org/10.1080/13621020802184234>
- Salter, M. B. (2012). Theory of the /: The suture and critical border studies. *Geopolitics*, 17(4), 734–755.
<https://doi.org/10.1080/14650045.2012.660580>
- Schmidt, V. A. (2020). *Europe’s crisis of legitimacy: Governing by rules and ruling by numbers in the Eurozone*. Oxford University Press.
- Scott, J. W., & Wilson, T. M. (Eds.). (2025). *Routledge handbook of European borderlands*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781003302018>
- Shapira, H. (2013). *Waiting for José: The Minutemen’s pursuit of America*. Princeton University Press.
- Squire, V. (2015). *Post/humanitarian border politics between Mexico and the US: People, places, things*. Palgrave Macmillan.
<https://doi.org/10.1057/9781137395894>
- Stierl, M. (2016). A sea of struggle: Activist border interventions in the Mediterranean Sea. *Citizenship Studies*, 20(5), 561–578.
<https://doi.org/10.1080/13621025.2016.1182683>
- Stoklosa, K., & Laine, J. P. (2024). Resilience in the Finnish-Russian border region and Russia’s war against Ukraine: From the perspective of locally engaged people. *The Soviet and Post-Soviet Review*, 51, 149–169.
<https://doi.org/10.30965/18763324-bja10095>
- Vila, P. (2000). *Crossing borders, reinforcing borders: Social categories, metaphors, and narrative identities on the U.S.–Mexico frontier*. University of Texas Press.
- Vila, P. (Ed.). (2003). *Ethnography at the border*. University of Minnesota Press.
- Vukov, T., & Sheller, M. (2013). Border work: Surveillant assemblages, virtual fences, and tactical counter-media. *Social Semiotics*, 23(2), 225–241.
<https://doi.org/10.1080/10350330.2013.777592>
- Wilson, T. M., & Donnan, H. (Eds.). (1998). *Border identities: Nation and state at international frontiers*. Cambridge University Press.

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ЯК ІНСТИТУЦІЙНА РАМКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ СТРАТЕГІЇ СЛОВАЧЧИНИ

OLEXANDR RADYSH

Department of Political Science and Public Administration
Faculty of Social Sciences
Uzhhorod National University
Ukraine
E-mail: oleksandr.radysh@uzhnu.edu.ua

Abstract:

This article examines European integration as an institutional framework for Slovakia's foreign economic strategy. The study analyzes the influence of the European Union on the formation of Slovakia's trade, investment, and economic policy priorities. Special attention is paid to the role of EU norms, regulations, and common market principles in shaping the country's external economic orientation. The paper highlights the advantages of Slovakia's integration into European structures, including access to markets, financial support, and improved competitiveness.

Keywords:

European integration, European Union, foreign economic strategy, institutional framework, international cooperation, Slovakia, trade policy.

Євроінтеграція є визначальним чинником зовнішньоекономічної стратегії Словаччини, оскільки членство в ЄС та Єврозоні задає базові умови доступу до ринків, руху капіталу, участі у виробничих мережах і реалізації економічних інтересів держави на наднаціональному рівні. Для малої відкритої економіки ЄС виконує функцію не лише регуляторного

середовища, а й інституційної рамки, що структурує як можливості зовнішнього позиціонування, так і межі автономного політичного маневру. У цьому підрозділі євроінтеграція розглядається як структурна основа зовнішньоекономічної поведінки Словаччини, у якій переваги включення до спільного ринку поєднуються з посиленням залежності від наднаціональних правил, політик і кризових рішень.

Словацька модель розвитку сформувалася як модель малої, відкритої та структурно залежної економіки, у якій зовнішні імпульси визначають не лише параметри внутрішньої адаптації, а й базові контури економічної поведінки держави. Членство Словаччини в Європейському Союзі та Єврозоні доцільно розглядати не як зовнішній контекст або сукупність окремих обмежень, а як наднаціональну інституційну рамку, у межах якої формуються можливості, обмеження та канали реалізації економічних інтересів держави (European Commission, 2024a). Така постановка відрізняється від підходів, що зводять вплив ЄС до дії окремих секторальних політик або до фіксації окремих макроекономічних ефектів, оскільки дозволяє аналізувати євроінтеграцію як цілісну інституційну

конфігурацію, що задає саму логіку зовнішньоекономічної поведінки малої держави (Högenauer & Mišík, 2024).

Для Словаччини така оптика є методологічно виправданою з огляду на високу зовнішньоторговельну відкритість економіки та її глибоку вбудованість у європейські виробничі мережі. За оцінками ОЕСР, експорт товарів і послуг у Словаччині наближається до розміру її валового внутрішнього продукту, що відображає критичну залежність динаміки виробництва від зовнішнього попиту (OECD, 2024a). Водночас Європейська комісія фіксує високу концентрацію економіки на автомобільному секторі та значну чутливість країни до кон'юнктури основних партнерів у межах ЄС, насамперед Німеччини та Чехії (European Commission, 2024a, 2024b). За таких умов участь у єдиному ринку, валютному союзі та спільному регуляторному просторі не просто розширює економічні можливості держави, а визначає межі її автономного макроекономічного, інвестиційного та частково зовнішньоторговельного маневру.

Єдиний ринок виконує для Словаччини функцію базового простору економічної вбудованості. Він забезпечує доступ до масштабного ринку збуту, передбачуваного правового середовища, транскордонної мобільності капіталу та виробничої кооперації, що має ключове значення для малої відкритої економіки з обмеженою ємністю внутрішнього ринку (European Commission, 2024c, 2025a). Додатково наднаціональна рамка ЄС відкриває доступ до інвестиційних і трансформаційних ресурсів, зокрема інструментів політики згуртованості, багаторічної фінансової перспективи та Механізму відновлення і стійкості, які в словацькому випадку виступають не допоміжним, а системним чинником модернізації (European Commission, 2022; 2025b). Інтеграція в єдиний ринок підвищує зовнішньоекономічну ефективність, але одночасно посилює залежність від зовнішнього попиту, наднаціональних регуляторних рішень і структури європейських ланцюгів створення вартості.

Не менш важливим є вплив Єврозони як окремого інституційного рівня цієї рамки.

Запровадження євро усунуло валютний ризик у відносинах із ключовими партнерами, знизило частину трансакційних витрат і зміцнило макрофінансову стабільність (International Monetary Fund, 2025a; European Central Bank, 2026). Водночас участь у валютному союзі означає функціонування в умовах єдиної монетарної політики, що виключає використання національного валютно-курсного інструментарію як засобу антикризового реагування (European Central Bank, 2026). Паралельно фінансова політика Словаччини дедалі глибше вбудовується в механізми наднаціональної координації, що проявляється як у загальних вимогах макрофінансової дисципліни, так і в конкретних рекомендаціях Ради ЄС щодо корекції надмірного дефіциту (International Monetary Fund, 2025a; Council of the European Union, 2025). Унаслідок цього стабілізаційні переваги Єврозони поєднуються зі звуженням автономії у виборі інструментів макроекономічного реагування.

Ще одним виміром структурної рамки виступає спільний регуляторно-інвестиційний простір ЄС. Для Словаччини він має подвійний ефект. З одного боку, наднаціональні норми, фонди та координаційні механізми створюють умови для модернізації, цифровізації, інфраструктурного оновлення та екологічної трансформації (European Commission, 2022, 2025b). З іншого боку, кліматична, промислова та регуляторна політика ЄС створює суттєвий адаптаційний тиск на сектори, які формують виробничу й експортну спеціалізацію Словаччини, передусім на автомобільну промисловість (European Commission, 2024a, 2024b; OECD, 2024a). Тому європейська регуляторна рамка є водночас джерелом модернізаційних стимулів і механізмом перерозподілу ризиків, який посилює вразливість економік із високою галузевою концентрацією.

Для малої держави принципове значення має і вимір колективної дії в ЄС. Сучасні дослідження показують, що малі держави використовують наднаціональні інститути, коаліцетворення та пріоритизацію інтересів як інструменти компенсації

власної ресурсної обмеженості (Högenauer & Mišík, 2024). Для Словаччини це означає можливість посилювати свою переговорну позицію через галузеві коаліції, регіональні формати та інституційні механізми узгодження інтересів. Водночас така колективна дія не усуває асиметрії впливу всередині Союзу, оскільки остаточна конфігурація рішень суттєво залежить від позицій великих держав-членів і загальної динаміки наднаціонального порядку денного (Högenauer & Mišík, 2024; Council of

the European Union, 2025). Для малої держави ЄС виступає не простором повної компенсації слабкості, а механізмом її часткового інституційного врівноваження.

Узагальненням зазначених положень є Таблиця 1, яка дає змогу розглянути євроінтеграцію як асиметричну інституційну конструкцію: кожен вимір залучення до наднаціонального простору одночасно створює функціональні вигоди та встановлює межі автономного економічного вибору.

Таблиця 1 Євроінтеграція як структурна рамка зовнішньоекономічної стратегії Словаччини

Вимір інтеграції	Функціональний ефект	Обмеження автономії	Аналітичний висновок
Єдиний ринок	Доступ до масштабного ринку збуту, правова передбачуваність, глибша участь у виробничих мережах та транскордонному русі капіталу (European Commission, 2024c, 2025a)	Обов'язковість наднаціональних правил внутрішнього ринку, звуження простору для автономного регуляторного відхилення та дискреційного протекціонізму (European Commission, 2024a, 2024b)	Посилює зовнішньоекономічну вбудованість Словаччини, але водночас закріплює залежність від зовнішнього попиту та рішень, вироблених на рівні ЄС
Єврозона	Усунення валютного ризику в межах зони євро, зниження частини трансакційних витрат, інтеграція в єдиний монетарний простір (International Monetary Fund, 2025a; European Central Bank, 2026)	Відсутність власної монетарної політики та валютно-курсового інструментарію, посилення зовнішніх фінансових обмежень (European Central Bank, 2026; Council of the European Union, 2025)	Підвищує макрофінансову стабільність, але звужує простір автономного антикризового реагування
Регуляторно-інвестиційний простір ЄС	Доступ до фондів політики згуртованості, ресурсів RRF та наднаціонально підтримуваних реформ (European Commission, 2022, 2025b)	Адаптаційний тиск кліматичної, промислової та фінансової політики ЄС на вразливі сектори словацької економіки (European Commission, 2024a, 2024b; OECD, 2024a)	Стимулює модернізацію, але робить її темпи й напрями дедалі залежнішими від пріоритетів ЄС
Колективна дія в ЄС	Можливість підсилення позиції малої держави через коаліції, галузеве лобювання та інституційні механізми узгодження інтересів (Högenauer & Mišík, 2024)	Асиметричність впливу порівняно з великими державами-членами та обмежена здатність блокувати небажані рішення (Högenauer & Mišík, 2024; Council of the European Union, 2025)	Частково компенсує ресурсну обмеженість малої держави, але не усуває структурної нерівності впливу в ЄС

Джерело: складено автором.

Аналіз таблиці 1 показує, що в словацькому випадку євроінтеграція функціонує як асиметрична інституційна конструкція, у якій розширення доступу до ринків, капіталу, фінансування та механізмів колективної дії супроводжується звуженням простору автономного монетарного, фінансового та регуляторного маневру. Така асиметрія пояснює, чому зовнішньоекономічна стратегія Словаччини не може бути адекватно описана лише через призму поточного урядового вибору або окремих політичних рішень. Її базові

параметри визначаються глибиною інституційної вбудованості в ЄС і Єврозону, тоді як національні актори переважно варіюють способи адаптації до вже заданої наднаціональної рамки. У такому розумінні ЄС постає як наднаціональна інституційна конфігурація, що одночасно розширює можливості економічного зростання і задає межі зовнішньоекономічної суб'єктності Словаччини в умовах геополітичної турбулентності.

Євроінтеграція для Словаччини виступила не лише механізмом доступу до

ширшого ринку, а й механізмом зовнішнього позиціонування національної економіки в межах європейського поділу праці. Гармонізація нормативних стандартів, участь у єдиному ринку та включення до європейських виробничих мереж перетворили країну на функціонально спеціалізований вузол у ланцюгах створення вартості. У цьому сенсі адаптація до норм ЄС діяла не тільки як формальна регуляторна вимога, а й як інституційний механізм, що структурував стимули для держави, інвесторів і виробничих акторів (OECD, 2024a; Högenauer & Mišík, 2024). Вона посилила нішеву конкурентоспроможність Словаччини, але водночас закріпила її структурну залежність від зовнішнього попиту, транснаціонального капіталу та наднаціональних правил (European Commission, 2024c; OECD, 2024a; International Monetary Fund, 2025b).

Першим проявом такого позиціонування стала висока експортна вбудованість словацької економіки. Доступ до єдиного ринку ЄС каталізував експортне зростання та поглибив інтеграцію у внутрішньоєвропейські виробничі зв'язки. За сучасними оцінками, експорт товарів і послуг у Словаччині наближається до розміру її валового внутрішнього продукту, що відображає критичну залежність динаміки виробництва від зовнішнього попиту (OECD, 2024a; World Bank, 2024). При цьому Європейська комісія фіксує особливо високу інтегрованість словацьких підприємств у єдиний ринок і глобальні ланцюги вартості, а також значну залежність від кон'юнктури основних партнерів у межах ЄС, насамперед Німеччини та Чехії (European Commission 2024a, 2024b, 2023). Отже, зовнішньоторговельна експансія стала не просто наслідком відкриття ринку, а формою включення Словаччини до наднаціональної економічної архітектури на умовах, визначених структурою самого єдиного ринку.

Експортна вбудованість, однак, не була самодостатнім процесом. Її матеріальною основою став масований приплив прямих іноземних інвестицій, який прискорився після реформ 2000-х років. Поєднання

лібералізації, податкового спрощення, орієнтації на ПП та прискореної адаптації до *acquis communautaire* створило сприятливий режим для інтеграції Словаччини до виробничих мереж ЄС. IMF прямо вказує, що вступ до ЄС у 2004 р. та запровадження євро у 2009 р. знизили інвестиційний ризик, розширили ринковий доступ і стимулювали капіталовкладення, спрямовані переважно на розширення виробництва в межах уже сформованих ланцюгів вартості (International Monetary Fund, 2025b). Словацька модель зростання набула характеру потужного, але вразливого гібриду: швидка конвергенція та індустріальне зростання забезпечувалися через зовнішні мережі, тоді як контроль над стратегічними технологічними й інноваційними сегментами залишався переважно поза межами національної економіки (OECD, 2024a; International Monetary Fund, 2025b).

Найбільш концентрованим вираженням цієї моделі стала автомобільна спеціалізація. Автомобільний сектор посідає системоутворююче місце у структурі словацького виробництва, експорту та промислового випуску (European Commission, 2024a, 2023; Cedefop, 2024). Водночас характер інтеграції Словаччини в автомобільний ланцюг вартості має асиметричний характер. За оцінкою Європейської комісії, частка внутрішньої доданої вартості у валовому експорті транспортних засобів Словаччини становить лише 33 %, тоді як середній показник по ЄС сягає 85 % (European Commission, 2024b). Країна глибоко інтегрована у виробничий ланцюг, але значною мірою контролює нижчі сегменти створення вартості. IMF додатково наголошує, що інвестиції в сектор концентрувалися переважно у виробничому розширенні, а не в повномасштабному перенесенні центрів досліджень, розробок і стратегічного управління (International Monetary Fund, 2025b).

Така функціональна спеціалізація пояснює, чому євроінтеграція одночасно підвищила конкурентоспроможність Словаччини й обмежила горизонти її автономного розвитку. OECD підкреслює,

що значна частина ПП в країнах Центральної та Східної Європи, включно зі Словаччиною, концентрувалася у трудомістких та нижчих за доданою вартістю сегментах, тоді як дифузія інноваційних ефектів у національну економіку залишалася обмеженою (OECD, 2024b). Унаслідок цього сучасна модель зовнішнього позиціонування Словаччини відтворює залежність від шляху: успішність участі в європейському ринку поєднується зі структурною інерцією, яка ускладнює перехід до вищих технологічних сегментів, посилює чутливість до циклічних спадів і загострює ризики, пов'язані з автоматизацією, електромобільним переходом і трансформацією промислової

політики ЄС (Cedefop, 2024; OECD, 2024b, 2025).

У такому контексті євроінтеграцію доцільно трактувати не просто як канал відкриття ринків, а як механізм зовнішнього позиціонування, який визначає місце Словаччини в наднаціональному поділі праці. Вона забезпечила країні швидку інтеграцію, експортну експансію та інвестиційне зростання, але одночасно закріпила функціональну спеціалізацію, за якої значна частина стратегічних ресурсів, технологічних центрів і рішень залишається зовні. Таке поєднання високої вбудованості та обмеженого контролю над вищими сегментами вартості формує структурну вразливість словацької економіки і створює передумови для геоекономічних ризиків.

Таблиця 2 Асиметрія зовнішнього позиціонування Словаччини в ЄС: переваги, обмеження і стратегічні наслідки

Вимір позиціонування	Переваги (структурні стимули)	Ризики (структурні обмеження)	Наслідки для стратегії (залежність від шляху)
Експортна інтеграція	Безбар'єрний доступ до єдиного ринку, висока зовнішньоторговельна вбудованість, інтеграція у внутрішньоевропейські виробничі мережі (European Commission 2024a, 2023; OECD, 2024a; World Bank, 2024)	Залежність від зовнішнього попиту, концентрація на ключових ринках ЄС, підвищена чутливість до циклічних коливань у державах-партнерах (European Commission 2024b, 2023)	Формується модель залежного експортного зростання, у якій зовнішня динаміка визначає внутрішні траєкторії розвитку
ПП та виробничі мережі	Приплив іноземного капіталу, швидке розширення виробничих потужностей, інтеграція у транснаціональні ланцюги вартості (OECD 2024a; International Monetary Fund, 2025b)	Концентрація інвестицій у нижчих за доданою вартістю сегментах, зовнішній контроль над стратегічними рішеннями, обмежені ефекти поширення (International Monetary Fund, 2025b; OECD, 2024b)	Відтворюється потужний, але вразливий гібрид: зростання забезпечується через зовнішні мережі, а не через внутрішньо автономний розвиток
Секторальна спеціалізація	Сильні позиції в автомобільному секторі, високий експортний та промисловий ефект (European Commission 2024a; Cedefop 2024; European Commission 2023)	Низька частка внутрішньої доданої вартості, залежність від технологічних центрів поза країною, ризики автоматизації та зеленого переходу (European Commission 2024b; Cedefop, 2024; OECD, 2025, 2024b)	Закріплюється функціональна спеціалізація без переходу до повноцінного контролю над вищими сегментами створення вартості

Джерело: складено автором на основі (European Commission, 2024a, 2024b, 2023; OECD, 2024a, 2024b, 2025; World Bank, 2024; Cedefop, 2024; International Monetary Fund, 2025b).

Таблиця 2 показує, що зовнішнє позиціонування Словаччини в межах ЄС має структурно асиметричний характер. Переваги регуляторної гармонізації, доступу до ринку та участі в європейських виробничих мережах забезпечили швидке включення країни до наднаціональної економічної архітектури, але водночас закріпили її в тих сегментах, де контроль над технологіями, інноваціями та

стратегічними рішеннями значною мірою залишається зовнішнім. У стратегічному вимірі модель зовнішнього позиціонування Словаччини не є нейтральною: вона створює не лише переваги конкурентної інтеграції, а й довгострокові обмеження зовнішньоекономічної безпеки.

Окремої уваги потребують способи, за допомогою яких Словаччина намагається впливати на формування спільної політики

ЄС, що відповідає логіці колективної дії, у межах якої мала держава компенсує обмеженість власних ресурсів через участь у багатосторонніх інститутах, коаліціях за інтересами та мережах узгодження позицій (Högenauer & Mišík, 2024; Etzold, 2024; Truchlewski & Schelkle, 2024). Для Словаччини така модель є особливо важливою, оскільки її зовнішньоекономічні інтереси пов'язані з секторами, де наднаціональні регуляторні рішення безпосередньо впливають на конкурентоспроможність національної економіки, передусім у промисловості, енергетиці та сфері цифрового регулювання.

Інституційне значення колективних дій визначається самою архітектурою ухвалення рішень у Раді ЄС. Основна частина законодавчих рішень у Раді ухвалюється за процедурою кваліфікованої більшості, що робить коаліцієтворення ключовим інструментом впливу для держав, які не мають достатньої ваги для автономного визначення порядку денного (Council of the European Union, 2026). У сучасній літературі з проблематики малих держав у ЄС коаліції – регіональні, функціональні або *ad hoc* – розглядаються як механізм збільшення переговорної спроможності, пріоритизації національних інтересів та часткової компенсації структурної асиметрії відносно більших держав-членів (Högenauer & Mišík, 2024; Etzold, 2024; Truchlewski & Schelkle, 2024). Отже, для Словаччини участь у формуванні спільної політики ЄС має сенс не як формальна присутність у наднаціональних інститутах, а як цілеспрямоване використання процедурних і коаліційних каналів для посилення власного голосу.

Порівняльно важливо, що словацька стратегія колективних дій має менш інституціоналізований і більш гнучкий характер, ніж моделі коаліційної поведінки, описані в літературі для країн Північної Європи та Балтії (Etzold, 2024). Якщо для останніх більш типовою є опора на відносно стійкі регіональні формати, то словацька практика тяжіє до комбінації центральноєвропейських і ширших тематичних альянсів, сформованих під конкретний регуляторний або

секторальний інтерес. Дана конфігурація краще відповідає профілю словацької економіки, де вирішальне значення мають промислова спеціалізація, енергетична вразливість і залежність від рішень, що ухвалюються на рівні ЄС.

Найбільш виразно ця логіка проявляється у сфері промислової та автомобільної політики. У листопаді 2024 р. Словаччина разом з Австрією, Болгарією, Чехією, Італією, Польщею та Румунією подала до Ради ЄС спільну ініціативу щодо оновленої європейської автомобільної політики, у якій наголошувалося на необхідності поєднання кліматичних цілей із збереженням конкурентоспроможності та інвестиційної спроможності галузі. У березні 2024 р. Чехія і Словаччина винесли на рівень Ради ЄС *Karlovy Vary Annual Policy Dialogue Statement*, де акцентували потребу посилення справедливої трансформації (*just transition*) для регіонів, що зазнають найбільшого впливу декарбонізації (Council of the European Union, 2024). У цих випадках Словаччина діяла не як ізольований національний актор, а як частина тематичної коаліції, що переводила структурну вразливість індустриальної економіки у спільно артикульовану переговорну позицію.

Подібна логіка простежується і в галузевому лобіюванні. Для Словаччини, чия зовнішньоекономічна модель значною мірою залежить від автомобільного сектору, важливим каналом впливу є не лише державна дипломатія, а й транснаціональні мережі представництва інтересів. У 2025 р. АСЕА спільно з національними автомобільними асоціаціями Чехії, Польщі, Румунії та Словаччини формалізувала *Central and Eastern European Automotive Hub*, покликаний забезпечити кращу артикуляцію інтересів регіону в дискусіях на рівні ЄС (ACEA, 2025). Словаччина намагається посилити свою переговорну позицію не лише через формальні канали Ради ЄС, а й через інституціоналізоване галузеве представництво, яке дозволяє перетворювати виробничу спеціалізацію на ресурс політичного впливу. Водночас така стратегія не усуває асиметрії відносно

великих держав і транснаціональних корпорацій, а лише частково її врівноважує.

Важливо, що словацька практика не зводиться до опори на один регіональний формат. Поряд із співпрацею з центральноєвропейськими партнерами, Словаччина бере участь і в ширших тематичних коаліціях. Так, у 2024 р. країна долучилася до ініціативи щодо кращого цифрового регулювання для малих і середніх підприємств разом із Нідерландами, Бельгією, Естонією, Фінляндією, Німеччиною, Грецією, Ірландією та Швецією. Для малої держави інструментом впливу є не лише географічна близькість чи регіональна солідарність, а й здатність входити до функціонально релевантних коаліцій залежно від конкретного питання. Таким чином, колективна дія в словацькому випадку має переважно проблемно-орієнтований характер і базується на гнучкому поєднанні регіональних та міжрегіональних альянсів.

Окремий вимір становить енергетична політика, де коаліційна поведінка також виконує компенсаційну функцію. У травні 2024 р. Австрія, Угорщина, Словаччина та Чехія спільно винесли на рівень Ради ЄС питання про наслідки плати за нейтральність зберігання газу та необхідність кращої координації на європейському рівні. Дослідження М. Мішіка додатково показує, що навіть інституційно сильніші позиції, зокрема головування в Раді ЄС, можуть слугувати малим державам механізмом підсилення національних пріоритетів, хоча межі такого підсилення визначаються загальноєвропейським порядком денним і готовністю інших держав до підтримки. У сфері енергетики колективні дії дозволяють Словаччині переводити національні інфраструктурні та регуляторні проблеми в площину наднаціонального обговорення, але не усувають залежності від ширшого консенсусу.

Разом із тим колективні дії мають і власну політичну ціну. Участь у коаліціях посилює голос малої держави лише за умови готовності до компромісу, узгодження порядку денного та часткового підпорядкування власної позиції спільній

лінії партнерів. Тому Словаччина отримує додаткову переговорну вагу не безумовно, а в обмін на звуження простору для цілком автономного маневру в тих випадках, коли її інтереси не повністю збігаються з позицією коаліції (Etzold, 2024; Truchlewski & Schelkle, 2024). Колективна дія в ЄС є не альтернативою залежності, а особливою формою роботи з нею.

Загалом участь Словаччини у формуванні спільної політики ЄС не зводиться до формальної присутності в інститутах Союзу. Її практичний зміст полягає у використанні коаліцій, галузевих мереж і тематичних партнерств як інструментів компенсації структурної малорозмірності. Словаччина намагається посилити свій голос у питаннях автопрому, енергетики, промислової політики та регуляторних режимів. Проте така стратегія не скасовує базової асиметрії, а лише частково її врівноважує: колективна дія розширює переговорні можливості, але одночасно прив'язує словацьку позицію до ширшого консенсусу коаліції та до загальних рамок рішень ЄС. У цьому сенсі інституційна спроможність малої держави в ЄС має реляційний характер.

Проведений аналіз засвідчує, що євроінтеграція стала для Словаччини не лише зовнішньополітичним вектором, а базовою інституційною рамкою її зовнішньоекономічної стратегії. Членство в Європейському Союзі та Єврозоні забезпечило країні макрофінансову стабільність, доступ до єдиного ринку, капіталу, наднаціональних механізмів координації та каналів колективного впливу на формування спільної політики ЄС. Така глибока вбудованість у наднаціональний простір закріпила модель залежної інтеграції, у межах якої вигоди відкритості, виробничої кооперації та інституційної підтримки поєднуються зі звуженням автономного макроекономічного, регуляторного й частково зовнішньоекономічного маневру. У результаті зовнішньоекономічна спроможність Словаччини посилюється через участь у спільних європейських механізмах, але одночасно зростає її чутливість до змін у політиці ЄС, до трансформації регуляторних режимів та до

асиметрично розподілених витрат інтеграції. Євроінтеграція для Словаччини постає не як сукупність одновекторних переваг, а як суперечлива конструкція, у якій стабілізаційний і модернізаційний потенціал невіддільний від відтворення структурної залежності та вразливості.

References

- ACEA. (2025). *Central and East European automotive sector's collective voice strengthened as ACEA Automotive Hub launches*. <https://www.acea.auto/press-release/central-and-east-european-automotive-sectors-collective-voice-strengthened-as-acea-automotive-hub-launches-2/>
- Cedefop. (2024). *Slovakia: How to mitigate the Detroit syndrome in the automotive sector*. <https://www.cedefop.europa.eu/en/news/slovakia-how-mitigate-detroit-syndrome-automotive-sector>
- Council of the European Union. (2024). "Karlovy Vary Annual Policy Dialogue Statement" and the need for strengthening just transition in regions affected by decarbonisation: Information from the Czech and Slovak delegations. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7833-2024-INIT/en/pdf>
- Council of the European Union. (2025, January 21). *Stability and Growth Pact: Council adopts recommendations to countries under excessive deficit procedure*. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/01/21/stability-and-growth-pact-council-adopts-recommendations-to-countries-under-excessive-deficit-procedure/>
- Council of the European Union. (n.d.). *Qualified majority*. Retrieved March 6, 2026, from <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/how-does-the-council-vote/qualified-majority/>
- Etzold, T. (2024). Small states coalition building in EU policy-making: The cases of the Nordic and Baltic countries. In A.-L. Högenauer & M. Mišík (Eds.), *Small states in EU policy-making: Strategies, challenges, opportunities*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003380641-6>
- European Central Bank. (n.d.). *Euro area*. Retrieved March 6, 2026, from <https://www.ecb.europa.eu/services/glossary/html/act6e.en.html>
- European Commission. (2022). *Partnership agreement with Slovakia – 2021–2027*. https://commission.europa.eu/publications/partnership-agreement-slovakia-2021-2027_en
- European Commission. (2023). *2023 country report – Slovakia* (SWD(2023) 625 final). https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-05/SK_SWD_2023_625_en.pdf
- European Commission. (2024a). *Commission staff working document: 2024 country report – Slovakia* (SWD(2024) 625 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52024SC0625>
- European Commission. (2024b). *In-depth review 2024: Slovakia* (European Economy Institutional Paper No. 276). https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/3b96b0d4-2c4a-4e13-80a9-45a9e4fc9083_en?filename=ip276_en.pdf
- European Commission. (2024c). *The 2024 annual single market and competitiveness report* (COM(2024) 77 final). https://single-market-economy.ec.europa.eu/publications/2024-annual-single-market-and-competitiveness-report_en
- European Commission. (2025a). *Slovakia's recovery and resilience plan*. https://reforms-investments.ec.europa.eu/slovakias-recovery-and-resilience-plan_en
- European Commission. (2025b). *The single market: Our European home market in an uncertain world: A strategy for making the single market simple, seamless and strong* (COM(2025) 500 final). https://single-market-economy.ec.europa.eu/publications/single-market-our-european-home-market-uncertain-world_en
- Högenauer, A.-L., & Mišík, M. (Eds.). (2024). *Small states in EU policy-making: Strategies, challenges, opportunities*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003380641>
- International Monetary Fund. (2025a). *Slovak Republic: 2025 Article IV consultation – Press*

- release; and staff report (IMF Country Report No. 25/72).
<https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2025/03/21/slovak-republic-2025-article-iv-consultation-press-release-and-staff-report-565434>
- International Monetary Fund. (2025b). *Slovak Republic: Selected issues* (IMF Country Report No. 25/73). <https://www.imf.org/-/media/files/publications/cr/2025/english/1svkea2025002-print-pdf.pdf>
- OECD. (2024a). *OECD economic surveys: Slovak Republic 2024*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-economic-surveys-slovak-republic-2024_397ca086-en.html
- OECD. (2024b). *The future of the automotive value chain*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/the-future-of-the-automotive-value-chain_cb730d65-en.html
- OECD. (2025). *OECD economic outlook, Volume 2025 Issue 1: Slovak Republic*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/2025/06/oecd-economic-outlook-volume-2025-issue-1_1fd979a8/full-report/slovak-republic_f29f372b.html
- Truchlewski, Z., & Schelkle, W. (2024). Beyond the North-South divide: Transnational coalitions in EU reforms. *New Political Economy*, 29(6), 958–971. <https://doi.org/10.1080/13563467.2024.2356552>
- World Bank. (2024). *Exports of goods and services (% of GDP) – Slovak Republic*. Retrieved March 6, 2026, from <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS?locations=SK>

THE PARTY SYSTEM OF UKRAINE: MAIN DIRECTIONS OF TRANSFORMATION IN THE POST-WAR PERIOD

YURI OSTAPETS – VLADISLAV DUDINSKY

Department of Political Science and Public Administration
Faculty of Social Sciences
Uzhhorod National University
Ukraine
E-mail: yuriy.ostapets@uzhnu.edu.ua

Institute of Political Science
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: vladislav.dudinsky@unipo.sk

Abstract:

Based on the study of the current state of party building in Ukraine and global trends in the development of political parties, the trends of Ukrainian partogenesis in the post-war period are outlined. Such trends include: 1) all-Ukrainian parties with a nationalist pro-European orientation will be successful in post-war Ukraine; 2) personified political parties will be created; 3) we assume the creation of network (internet) political parties; 4) we count on a low level of membership and a decentralized organizational structure of parties; 5) the impact of the hybrid political regime on the party system will remain unchanged; 6) the absence of clear ideological indicators of political parties; 7) Development of regional party projects.

Keywords:

Cyber party, parliamentary elections in Ukraine, party system of Ukraine, political parties, regional elections in Ukraine, regional parties, Russia-Ukraine war, Ukraine.

The large-scale armed aggression by Russia against Ukraine, initiated on 24 February 2022, has precipitated profound and far-reaching changes in Ukraine and across the global landscape. These developments are poised to become a pivotal factor in shaping the future trajectory of Ukraine's societal, political, and economic spheres, as well as influencing the collective consciousness of its citizens. Among the areas expected to undergo significant transformation are the domain of party politics and the structure of Ukraine's party system. These changes will intersect with and be influenced by the prevailing trends that currently define party development within the European Union and the broader global context.

Since the mid-nineteenth century, political parties have evolved considerably, transitioning from elite clubs to mass ideological organizations, and subsequently to more inclusive and cartel-based structures. By the late twentieth century, two distinct trends emerged in the evolution of political parties, driven by the forces of globalization such as the formation of

pan-European parties and the rise of “new politics” movements and the rapid advancement of digital technologies, which gave rise to network-based or cyber parties. This evolution reflects a global shift in the nature of political parties: from mass parties characterized by clear ideological orientations and robust organizational structures to cartel, network, or cyber parties marked by ambiguous ideological positions and the absence of traditional hierarchical frameworks (Ostapets, 2021, p. 178).

The extensive electoral cycle of 2019-2020, encompassing presidential, parliamentary, and local elections, has significantly reshaped Ukraine’s party system, altering both its composition and structural configuration. The 2019 parliamentary elections marked a notable shift, with four out of the five parties that secured seats in the Verkhovna Rada being new entrants: *Servant of the People*, *Opposition Platform - For Life*, *European Solidarity*, and *Voice*. Among the parties from the previous parliament, only the All-Ukrainian Union “Batkivshchyna” (*Fatherland*) retained its parliamentary representation (Razumkov Centre, 2022).

The Razumkov Centre’s analytical report, *Ukraine’s Party System after 2019: Features and Prospects for Development*, highlights the dramatic decline of previously dominant parties. The *Solidarity Bloc* of Petro Poroshenko, rebranded as *European Solidarity*, saw its parliamentary presence reduced from 127 to 25 seats. Meanwhile, the *People’s Front*, one of the two ruling parties from 2014-2019, did not participate in the elections at all. Other parties that had been represented in the previous Verkhovna Rada, such as the *Samopomich Union Party*, Oleh Lyashko’s *Radical Party*, and the *Opposition Bloc*, failed to cross the electoral threshold. However, the electoral base of the *Opposition Bloc* was largely absorbed by the newly formed *Opposition Platform - For Life*, which gained traction in eastern Ukraine (Razumkov Centre, 2022, p. 16).

Against the backdrop of declining electoral support for established parliamentary political forces, the *Servant of the People* party emerged as the most successful contender. The party secured more than 43 % of the proportional vote and won 130 out of 199 majority constituencies, resulting in a total of 254 parliamentary seats.

This overwhelming victory enabled *Servant of the People* to form a single-party majority in the Verkhovna Rada, a phenomenon that domestic scholars and experts have termed an “electoral revolution”.

The consequences of this revolution have been profound, leading to the deinstitutionalization and crisis of Ukraine’s party system. A key factor contributing to these fundamental changes was the widespread public distrust in government institutions and the “old” political parties. According to research conducted by prominent Ukrainian think tanks, such as the Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation and the Razumkov Centre, the level of distrust in these institutions and traditional party brands reached as high as 80 %. This erosion of trust created fertile ground for the rise of new political forces and the reshaping of Ukraine’s political landscape (Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation, Ukrainian Centre for Economic and Political Studies named after Oleksandr Razumkov).

In addition to shifts in the key actors within the party system, the organizational forms of political parties have also undergone significant transformation. Influenced by factors such as digitalization, the demonstration effect of global trends, and the unique characteristics of national political environments, political parties are increasingly evolving into network or semi-network structures. These modern party forms often lack fixed membership bases and stable regional organizational frameworks, marking a departure from traditional party models.

It is noteworthy that, prior to 2012, influential Ukrainian political parties maintained robust membership bases and extensive organizational structures. These traditional features provided them with a strong institutional foundation and regional presence. However, the current trend toward network-based structures reflects a broader global shift in party organization, driven by technological advancements and changing political dynamics.

To illustrate these changes, a comparative analysis of the fundamental characteristics of Ukraine’s party system at different stages of its development is presented in Table 1.

Table 1 Characteristics of the Party System in Ukraine at Different Stages of Its Development

Stages of development	Characteristics of the party system
The first stage: 1991-2004	<i>Configuration of the party system:</i> polarised pluralism system, two-bloc system from 2020 <i>Dominant party type:</i> ideological parties <i>Organizational structure of parties:</i> extensive regional organizational structure with numerous fixed memberships <i>The ideological dimension of party politics</i>
The second stage: 2004-2014	<i>Configuration of the party system:</i> two-block system, since 2010 with a predominant party (the Party of Regions) <i>Dominant party type:</i> electoral and professional parties <i>Organizational structure of parties:</i> along with classical organisationally formalized parties, political parties with low membership and regional branches are emerging <i>Ideological pluralism, convergence of ideologies</i>
The third stage: Since 2014	<i>Configuration of the party system:</i> two-block system, 2019 system with a predominant party (Servant of the People) <i>Dominant party type:</i> electoral-professional, network/semi-network parties <i>Organizational structure of parties:</i> dominated by parties without strong regional structures and fixed membership (semi-networked). <i>De-ideologisation of party politics, centrism</i>

Source: compiled by the authors based on Karmazina, 2018; Manailo-Prykhodko & Ostapets, 2020; Razumkov Centre, 2022.

The 2020 local elections did not bring about any substantial alterations to the structure of the party system or its key actors. However, they once again underscored the significant influence of regional and local political parties on electoral outcomes. These elections marked the conclusion of the extensive electoral cycle spanning 2019–2020. Furthermore, they coincided with the final phase of the decentralization reform, which enhanced the political agency of local elites. Additionally, they were conducted under the new regulatory framework established by the Electoral Code of Ukraine, which notably elevated the role of political parties in the electoral process (Ostapets & Kopynets, 2021, pp. 14–15).

The elections demonstrated strong electoral performance by both parliamentary and regional political parties, alongside a high degree of fragmentation within local councils. Representatives from 113 political parties were elected as deputies to councils at various levels, while members of 46 parties assumed positions as heads of city and village councils (Sotsiolo-hichna hrupa “Reitynh”, 2020). Based on our analysis, 54 regional parties secured representation in local councils, indicating a relatively balanced distribution of mandates between parliamentary and regional parties.

The configuration of Ukraine’s party system following the results of this electoral cycle can

be characterized as a system with a dominant party, namely the *Servant of the People* party. By the end of December 2021, on the eve of the Russian-Ukrainian war, a total of 375 political parties were officially registered by the Ministry of Justice of Ukraine. Historically, Ukraine’s party system has been marked by a division between parties advocating divergent geopolitical orientations: pro-Russian parties, such as the *Opposition Platform for Life*, *Nashi*, and the *Opposition Bloc*, and pro-European parties, including *European Solidarity*, *Servant of the People*, *Voice*, and others (Karmazina, 2018; Manailo-Prykhodko & Ostapets, 2020; Razumkov Centre, 2022).

Furthermore, the outcomes of this electoral cycle highlight the persistently low level of institutionalization within both the party system and individual political parties in Ukraine. This observation is supported by empirical calculations conducted by scholars from Uzhhorod, as detailed in their monograph *Peculiarities of the Process of Institutionalisation of Political Parties and the Party System of Ukraine in the Conditions of Democratic Transition* (Palinchak et al., 2021). The researchers have systematically analyzed and quantified the dynamics of key parameters influencing the development of the party system, with their findings comprehensively presented in Table 2.

Table 2 Dynamics of Changes in the Main Parameters of the Development of the Party System of Ukraine (1998-2019)

Main parameters of the party system	1998	2002	2006	2007	2012	2014	2019
Share of mandates distributed by party lists, %.	50	50	100	100	50	50	50
Electoral threshold, %.	4	4	3	3	5	5	5
Share of votes received by parties (blocs) that passed the electoral threshold, %.	65,8	75,7	77,4	86,6	94,1	77,5	78,31
Share of votes received by the "old" parties, %.	41,5	39,1	51,7	80,5	81,7	30,8	31,5
Volatility index	59	46	61	30	36	61	69
Nationalisation index	0,65	0,62	0,66	0,68	0,72	0,76	0,74
Index of the effective number of parliamentary parties	4,9	4,7	3,4	3,3	4,3	4,8	2,7
Aggregation index	3,0	4,0	5,3	7,9	6,0	3,0	10,4
Number of non-partisan MPs	-	164	94	69	125	271	303

Source: Palinchak et al., 2021, p. 195.

Thus, the data reveal a consistent increase in the number of non-party Members of Parliament (MPs): 125 in 2012, 271 in 2014, and 303 in 2019. Concurrently, there has been a decline in the percentage of votes cast for "old" political parties: 30.8 % in 2014 and 31.5 % in 2019. Additionally, the volatility index has risen significantly: from 36 % in 2012 to 61 % in 2014 and 69 in 2019. These trends collectively indicate a low level of institutionalization within Ukraine's domestic party system (Palinchak et al. 2021, pp. 195–196).

This low level of institutionalization reflects deepening systemic crises within the national party system, characterized by the proliferation of regional parties, a sharp decline in party membership, the virtualization of political activities, and the absence of clear ideological dis-

tinctions. In this context, it can be argued that Ukrainian political parties between 2014 and 2021 increasingly resembled semi-networked structures rather than traditional, well-organized political entities.

As outlined in the monograph *The Regional Dimension of the Development and Functioning of the Party System of Ukraine*, the primary types of parties that currently constitute Ukraine's party system include: parliamentary parties, "old" party brands, populist party structures, regional political parties, parties representing national minorities, militarized parties, civil initiative parties, and nominal political parties (Manailo-Prykhodko & Ostapets, 2020, pp. 283–284). The key actors within Ukraine's party system as of 31 December 2021 are systematically presented in Table 3.

Table 3 The cast of the party system in Ukraine

Types of batches	Party names
Parliamentary parties	"Servant of the People", "Voice", "European Solidarity", "Batkivshchyna"
"Old" party brands	All-Ukrainian Union "Svoboda", "Civic Position", "Strength and Honour", "Groysman's Ukrainian Strategy" and others
Regional political parties	("Ridne Zakarpattya", "Trust the deeds", "For specific cases", "Cherkasy residents", "Team of Andriy Baloha" and others)
National minority parties	"KMKS - Party of Hungarians of Ukraine, Democratic Party of Hungarians of Ukraine and others
Militaristic parties	"Party of Defenders of Ukraine, National Corps, Ukrainian Union of Patriots, Right Sector
The Party of Civic Initiatives	"Civic Control, Samopomich and others
Populist parties	Oleh Lyashko's Radical Party and others
Named political parties of various kinds	("Valentyn Nalyvaichenko's Social and Political Movement", "Mykola Tomenko's Social Movement "Serhiy Kivalov's Ukrainian Sea Party", "Groysman's Ukrainian Strategy" and others)

Source: compiled by the authors based on Manailo-Prykhodko & Ostapets, 2020; Razumkov Centre, 2022.

Having analyzed the actors and configuration of Ukraine's party system during the 2019–2020 electoral cycle, and considering both global trends in party development and the specific dynamics of contemporary Ukrainian politics, several key trends in domestic party-

building can be anticipated in the post-war period.

First, political parties advocating pro-Russian values are unlikely to garner electoral support. This is underscored by the fact that several such parties were officially banned by the Verkhovna Rada of Ukraine on 3 May 2022,

including the *Opposition Platform – For Life*, *Shariy's Party*, *Nashi*, *Opposition Bloc*, *Left Opposition*, *Union of Left Forces*, *Derzhava*, *Progressive Socialist Party of Ukraine*, *Socialist Party of Ukraine*, *Socialists*, and *Volodymyr Saldo's Bloc* (Tyshchenko, 2022). According to A. Klyachyn, the reorientation of the electorate previously aligned with these parties is expected to follow several pathways: 1) the rebranding of pro-Russian parties; 2) increased absenteeism among some of their voters; 3) a shift in support toward the President's party; 4) a fragmented dispersion of their electorate; 5) realignment with existing “non-ideological parties”; and 6) a pivot toward newly emerging party projects (Kliachyn, 2023, p. 56).

Secondly, political parties that historically reflected the division of Ukraine into two distinct regions – “East ” and “West” – in line with the concept of “two Ukraines” are expected to become a relic of the past. As O. Rozumnyi observes: “In the post-war period, we can hope to overcome the socio-cultural division. The tendency toward a weakening of its electoral influence was already evident during the 2019 election campaigns, though this can be at least partially attributed to the ‘V. Zelenskyy factor’ and the discrediting of the old political elites that had ‘occupied’ both traditional ideological poles. Now, however, we are witnessing the erosion of the very foundation of these poles – namely, the socio-cultural differences between the ‘West’ and the ‘East’, particularly in two key aspects: historical memory and linguistic and cultural identity” (Rozumnyi, 2022, pp. 120–122).

This shift is further supported by a survey conducted by the Razumkov Centre in September – October 2022. When presented with a choice between two models of social development – European and Russian – 70 % of respondents expressed a preference for the European model, while only 0.5 % favored the Russian model (compared to 58 % and 4 %, respectively, in 2017). According to experts at the Centre, European and Euro-Atlantic integration will remain a key factor in post-war national consolidation. This is corroborated by public opinion polls, which indicate that support for EU and NATO integration is as unifying for Ukrainians as the aspiration for a complete victory in the war (Razumkov Centre, 2022, pp. 58–60).

Consequently, in post-war Ukraine, nationwide political parties with a nationalist and pro-European orientation are likely to achieve electoral success.

Thirdly, the nature of personalized parties associated with prominent figures will transform. While pre-war parties of this type were linked to well-known public figures such as famous musicians (e.g. S. Vakarchuk's *Golos party*) or successful mayors (e.g. A. Sadovyi's *Samopomich party*), post-war personalist parties are likely to emerge around renowned military leaders, mayors who played key roles in the defense of their cities, and prominent volunteers. This trend is not unprecedented; a similar strategy was employed in the 2014 parliamentary elections, when battalion commanders who had fought in the Luhansk and Donetsk regions against Russian occupation forces were included on party lists.

However, it is important to note that the personalization of politics and the formation of personality-driven or name-based parties often have adverse effects on the stability of the party system and political development more broadly. This phenomenon is exemplified by several political parties in the European Union, such as *Marjan Šarec's List* in Slovenia and *There Are Such People* led by S. Trifonov in Bulgaria.

Fourthly, regional party projects, particularly those designed for local elections (including parties representing national minorities) will constitute a distinct category. Several factors are likely to incentivize their formation: the separation of parliamentary and local elections (in effect since 2010), the impact of decentralization reforms, and the reluctance of regional elites to participate in local elections under the banners of nationally ranked political parties (both parliamentary and non-parliamentary). Furthermore, the lack of internal party democracy within major political organizations contributes to the rise of these regional party projects. It is also worth noting that, due to the weakness of regional branches and the scarcity of qualified personnel, most influential parties will operate as electoral “franchises” during elections, allowing individual representatives of local elites to run under their party lists (Manailo-Prykhodko & Ostapets, 2020, pp. 128–129).

Fifth, the format and configuration of Ukraine's party system are expected to remain unchanged – a multi-party system with a dominant party, which will most likely be Servant of the People. The polarization of the party system, once characterized by the divide between “parties of the East” and “parties of the West”, will become a thing of the past. Instead, the dominant party will face opposition from a range of other political forces, including both “old” and “new” parties, with European Solidarity being a primary example.

Sixthly, the emergence of network or cyber parties, which rely heavily on modern digital technologies, is anticipated to play a significant role. According to Y. Ostapets: “The rise of such parties is driven by the ongoing transformation of political parties’ organizational structures in response to the global digitalization process. As a result, they appear to ‘hide’ within social networks” (Ostapets, 2021, pp. 177–178), materializing primarily during election campaigns and specific political actions. These parties are characterized by several key features: the absence of formal membership and organizational structures, a minimal number of members and party apparatus, and direct interaction with voters. Examples of such parties include Jobbik in Hungary, the Five Star Movement in Italy, the Freedom Party in the Netherlands, and Servant of the People in Ukraine. The organizational principles of these network parties are likely to be adopted by other actors within Ukraine's national party system.

Seventhly, the influence of Ukraine's hybrid political regime on the functioning of political parties and the party system as a whole will remain significant. This regime alters the essence of political institutions, including political parties (Zelenko, 2022; Matsiievskyi, 2016). As noted: “Parties in Ukrainian politics increasingly fail to perform their inherent functions

in a democratic society. In some cases, they become hollow structures dominated by informal practices such as patron-client relationships, while in others, they transform into institutional hybrids that serve the interests of individuals or financial-oligarchic groups” (Matsiievskyi, 2016, p. 179).

The party system of Ukraine in the post-war period is expected to undergo a comprehensive reset. This transformation will be driven by the overwhelmingly negative attitude of Ukrainians toward political parties, as evidenced by survey data indicating trust levels as low as 1–2 %. Additionally, the reset will be influenced by the aforementioned characteristics of the post-war political environment, including updates to the legal framework governing party activities – such as financing, formation, and termination procedures. As a result, Ukraine is likely to transition to a “third” party system, following the “first” (1991–2014) and “second” (2014–2022, until the beginning of Russia's full-scale invasion) systems.

Post-war political parties are expected to exhibit several defining features: a decentralized organizational structure, low membership levels (Romaniuk, 2020), a dominance of “networked” modes of operation, and a lack of clear ideological markers. These characteristics reflect broader trends in the evolution of political organizations in response to societal changes and technological advancements.

Further research should explore the implications of these developments for democratic governance, party accountability, and voter engagement in Ukraine. Additionally, comparative studies with other post-conflict societies could provide valuable insights into the challenges and opportunities associated with rebuilding political systems in the aftermath of war.

References

- Karmazina, M. (2018). *Politychni partii v Ukraini. 2014–2017 rr.* [Political parties in Ukraine. 2014–2017]. IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. [in Ukrainian]
- Kliachyn, A. K. (2023). *Napriamy pererozpodilu elektoratu zaboronenykh v Ukraini politychnykh partii: Bazovi modeli* [Directions of redistribution of the electorate of political parties banned in Ukraine: Basic models]. *Rehionalni studii*, 32, 56–62. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.32.9> [in Ukrainian]
- Manailo-Prykhodko, R., & Ostapets, Yu. (2020). *Rehionalnyi vymir rozvytku ta funktsionuvannia partiinoi systemy Ukrainy: Monohrafiia* [The regional dimension of the development and functioning of the party system of

- Ukraine: Monograph]. Vydavnytstvo "RIK-U". [in Ukrainian]
- Matsiievskyi, Yu. (2016). *U pasttsi hibrydnosti: Zhyzhahy transformatsii politychnoho rezhymu v Ukraini (1991–2014)* [Trapped in hybridity: The zigzags of political regime transformations in Ukraine (1991–2014)]. Knyha – XXI. [in Ukrainian]
- Ostapets, Yu. (2021). Merezhevi (didzhytal) partii v ukrainskomu partohenezi: Shcho dali chekaie na ukrainsku partiinu systemu [Network (digital) parties in the Ukrainian party genesis: What is next for the Ukrainian party system]. In V. I. Hyria & M. M. Vehesh (Eds.), *Ukraina i Tsentralna Yevropa: Istoriia, polityka, kultura: Materialy VI mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Format rozvytku vidnosyn Ukrainy ta krain Tsentralnoi Yevropy u konteksti vplyvu hibrydnoi viiny, vyborchikh protsesiv, prav natsionalnykh menshyn ta pandemii COVID-19"* (pp. 177–179). TOV "RIK-U". [in Ukrainian]
- Ostapets, Yu., & Kopynets, Yu. (2021). Rehionalni osoblyvosti elektoralnykh praktyk v Ukraini u konteksti mistsevykh vyboriv 2020 roku [Regional peculiarities of electoral practices in Ukraine in the context of the 2020 local elections]. In A. Romaniuk & V. Lytvyn (Eds.), *Politychni partii i vybory: Ukrainski ta svitovi praktyky: Zbirnyk statei i tez za rezultatsamy piatoi mizhnarodnoi naukovo konferentsii "Politychni partii i vybory: Ukrainski ta svitovi praktyky" (pamiati Yuriia Romanovycha Shvedy), 28 lystopada 2020 roku* (Vol. 5, pp. 14–34). Lvivskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka. [in Ukrainian]
- Palinchak, M., Ostapets, Yu., & Leshanych, M. (2021). *Osoblyvosti protsesu instytuttsializatsii politychnykh partii i partiinoi systemy Ukrainy v umovakh demokratychnoho tranzytu* [The peculiarities of the process of institutionalisation of political parties and the party system of Ukraine in the conditions of democratic transition]. Lira. [in Ukrainian]
- Razumkov Centre. (2020). *Partiina systema Ukrainy pislia 2019 roku: Osoblyvosti ta perspektyvy rozvytku* [Ukraine's party system after 2019: Features and prospects]. Tsentr Razumkova. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_part_sistem.pdf [in Ukrainian]
- Razumkov Centre. (2022). Politychni tsinnosti ta polityko-ideolohichni oriiantatsii hromadian Ukrainy v period rosiiskoi ahresii [Political values and political and ideological orientations of Ukrainian citizens during the period of Russian aggression]. *Natsionalna bezpeka i oborona*, 4, 50–67. [in Ukrainian]
- Romaniuk, A. (2022). Osoblyvosti ta tendentsii transformatsii chlenskoi bazy v politychnykh partiakh Ukrainy [Features and trends in the transformation of the membership base in political parties of Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filosofsko-politolohichni studii*, 43, 295–305. [in Ukrainian]
- Rozumnyi, O. (2022). Kontury povoiennoho suspilno-politychnoho landshaftu Ukrainy [Contours of the post-war socio-political landscape of Ukraine]. *Natsionalna bezpeka i oborona*, 4, 120–122. [in Ukrainian]
- Sotsiolohichna hrupa "Reitynh." (2020). *Monitorynh mistsevykh vyboriv 2020: Pidsumky* [Monitoring of the 2020 local elections: Results]. http://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/monitoring_mestnyh_vyborov_2020_itogi.html [in Ukrainian]
- Tyshchenko, K. (2022, May 3). VR ostatochno zaboronyla diialnist prorosiiskykh partii [The Verkhovna Rada finally banned the activities of pro-Russian parties]. *Ukrainska Pravda*. <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/3/7343743/> [in Ukrainian]
- Zelenko, H. (2022). Traiektoriia politychnoho rezhymu v Ukraini: Demokratiia vs oligharkhichna klanovist [The trajectory of the political regime in Ukraine: Democracy vs. oligarchic clannishness]. In *Politychnyi protses u nezalezhnii Ukraini: Monohrafiia* (pp. 101–139). IPiEnD im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. [in Ukrainian]

HISTÓRIA A VÝVOJ POLITICKÉHO MARKETINGU: OD PROPAGÁCIE K DÁTOVÉMU RIADENIU

MATÚŠ ŽAC

Institute of Political Science
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: matus.zac@unipo.sk

Abstract:

The aim of this article is to analyse the historical development of political marketing and to identify the main stages of its transformation, from traditional forms of political propaganda to contemporary models of data-driven political communication. The study is based on a qualitative theoretical-analytical review of the relevant literature and a comparative examination of the individual stages in the evolution of political marketing. The analysis identifies four principal periods of development: the pre-marketing period, the marketing-oriented period, the digital period, and the era of data-driven political marketing. The findings suggest that the evolution of political marketing can be interpreted as a gradual transition from propaganda through the mediatization of politics to the datafication of politics. At the same time, the study demonstrates that technological innovations, transformations of the media environment, and changing relationships between political actors and citizens have fundamentally shaped the nature of political communication. The article also highlights emerging ethical and democratic challenges associated with the use of data, algorithmic profiling, and personalised communication strategies in contemporary politics.

Keywords:

Big data, datafication of politics, digital politics, mediatization of politics, political communication, political marketing.

Úvod

Politický marketing¹ predstavuje v súčasnosti jednu z najdynamickejších sa rozvíjajúcich oblastí politologického výskumu, ktorá sa nachádza na priesečníku politológie, marketingovej komunikácie, sociológie, psychológie a mediálnych štúdií. Jeho význam v rámci politologického diskurzu narastá najmä v dôsledku transformácie moderných demokratických systémov, zmien vo vzťahoch medzi politickými aktérmi a občanmi, ako aj vplyvu technologických inovácií na proces politickej komunikácie. Politický marketing už nepredstavuje iba súbor techník využívaných počas volebných kampaní (Lilleker, 2006, s. 152), ale postupne sa etabloval ako komplexný proces strategického riadenia vzťahov medzi politickými subjektmi a voľičmi.

Prínos politického marketingu pre politológiu spočíva predovšetkým v jeho schopnosti

¹ Po prvýkrát sa pojem politický marketing použil v práci Stanley Kelleyho s názvom *Professional Public Relations and Political Power* v roku 1956.

vysvetľovať mechanizmy politickej súťaže, volebného správania, tvorby politických preferencií a procesov politickej komunikácie. Tradičné politologické prístupy dlhodobo analyzovali fungovanie politických strán, ideologické konflikty alebo inštitucionálne usporiadanie politických systémov. Vývoj moderných demokratických spoločností však priniesol postupný posun od ideologicky orientovanej politiky k politike založenej na strategickom manažmente komunikácie, tvorbe politických značiek a personalizácii vzťahov medzi politikmi a voličmi. V tomto kontexte sa politický marketing stal dôležitým analytickým nástrojom umožňujúcim skúmať nielen volebné procesy, ale aj širšie spoločenské a komunikačné zmeny ovplyvňujúce fungovanie demokracie.

Súčasný politický priestor je charakterizovaný rastúcou medializáciou politiky, fragmentáciou publika a intenzívnym využívaním digitálnych technológií. Strategickým faktorom sa stali najmä sociálne siete, analytické nástroje na spracovanie veľkých objemov dát (*Big Data*), algoritmické systémy a personalizované komunikačné stratégie. Politické subjekty dnes disponujú možnosťou detailnej segmentácie voličov a vytvárania individualizovaných komunikačných obsahov prispôbených konkrétnym skupinám alebo jednotlivcom. Tieto procesy zásadným spôsobom menia tradičné chápanie politickej komunikácie a zároveň vytvárajú nové otázky týkajúce sa kvality demokratických procesov, transparentnosti a etických aspektov politického pôsobenia.

Napriek rastúcemu významu politického marketingu v akademickom prostredí neexistuje úplná zhoda v otázkach jeho historického vývoja, konceptuálneho vymedzenia a identifikácie hlavných faktorov, ktoré ovplyvnili jeho transformáciu. Politický marketing býva často interpretovaný predovšetkým ako moderný jav spojený s televíznou komunikáciou alebo digitálnym prostredím. Takýto prístup však môže viesť k redukovanému pohľadu na jeho historické korene, ktoré siahajú k starším formám politickej propagácie, masovej mobilizácie a strategického politického presviedčania. Výskumný problém predkladaného článku preto spočíva v identifikácii a analýze historických etáp vývoja politického marketingu a skúmaní faktorov, ktoré ovplyvnili jeho transformáciu od tradičných foriem politickej propagácie k súčasným dátovo riadeným modelom poli-

tickej komunikácie. Dôraz sa pritom kladie na skúmanie vzťahu medzi technologickými zmenami, mediálnym prostredím a meniacimi sa formami interakcie medzi politickými subjektmi a voličmi. Na základe uvedeného výskumného problému sú formulované nasledujúce výskumné otázky: Aké historické etapy možno identifikovať vo vývoji politického marketingu? Aké spoločenské, technologické a mediálne faktory ovplyvnili transformáciu politického marketingu v jednotlivých obdobiach jeho vývoja?

Cieľom predkladaného článku je analyzovať historický vývoj politického marketingu a identifikovať hlavné etapy jeho transformácie od tradičných foriem politickej propagácie až po súčasné modely založené na využívaní dát, digitálnych technológií a personalizovaných komunikačných stratégií. Súčasťou cieľa je zároveň zhodnotenie faktorov, ktoré ovplyvnili tento vývoj. Text vychádza z kvalitatívne orientovanej teoreticko-analytickej analýzy odbornej literatúry a komparatívneho skúmania jednotlivých vývojových etáp politického marketingu. Takto koncipovaný prístup umožňuje nielen historicky systematizovať vývoj politického marketingu, ale zároveň identifikovať širšie spoločenské a technologické determinanty, ktoré ovplyvnili jeho súčasnú podobu.

Teoretické východiská politického marketingu

Rozvoj politického marketingu bol podmienený najmä transformáciou demokratických systémov, zmenami vo fungovaní médií a profesionalizáciou politickej komunikácie. Napriek výraznému rozšíreniu výskumu však v odbornej literatúre neexistuje jednotná a univerzálne akceptovaná definícia politického marketingu. Jednotlivé prístupy sa líšia predovšetkým v tom, či zdôrazňujú komunikačný, manažérsky, strategický alebo behaviorálny rozmer tohto konceptu. Rozdielny prístup k disciplíne ako takej môžeme pozorovať aj z geografického hľadiska. Kým v Európe sa politický marketing považuje skôr za teoretickú disciplínu, v Spojených štátoch amerických sa vychádza z aplikovania metód v praxi (Matusková, 2012, s. 15). Prvé pokusy o konceptualizáciu politického marketingu boli výrazne ovplyvnené klasickou marketingovou teóriou (napr. Kotler & Levy, 1969). V počiatočných

prístupoch sa vychádzalo z predpokladu, že princípy komerčného marketingu možno aplikovať aj v oblasti politiky, pričom politické strany, kandidáti alebo politické programy boli interpretované ako produkty ponúkané na politickom trhu.

V odbornej literatúre možno identifikovať niekoľko základných prístupov ku konceptualizácii politického marketingu, ktoré sa odlišujú predovšetkým v miere, v akej zdôrazňujú jeho komunikačný, manažérsky alebo strategický charakter. Skoršie teoretické prístupy boli výrazne ovplyvnené tradičnými princípmi komerčného marketingu a vychádzali z predpokladu, že medzi ekonomickým a politickým prostredím existujú určité paralely. Politické subjekty boli v tomto kontexte interpretované ako špecifické produkty ponúkané na politickom trhu, pričom voliči vystupovali v pozícii príjemcov politických obsahov alebo potenciálnych „spotrebiteľov“ politických rozhodnutí. Tento prístup možno identifikovať napríklad v prácach amerického odborníka na politický marketing B. I. Newmana (1994), ktorý zdôrazňuje význam systematického skúmania preferencií voličov a následného prispôbovania politických stratégií identifikovaným potrebám spoločnosti. Politický marketing preto podľa uvedeného autora nepredstavuje izolovanú súčasť volebnej komunikácie, ale komplexný proces zahŕňajúci výskum verejnej mienky, segmentáciu elektorátu a tvorbu strategických komunikačných aktivít.

Na uvedené chápanie nadväzujú aj britskí marketingoví odborníci P. Butler a N. Collins (1994, s. 19–22), ktorí rovnako poukazujú na aplikáciu marketingových princípov v politickom prostredí. Na rozdiel od striktne ekonomicky orientovaných marketingových modelov však upozorňujú na špecifiká politického prostredia, ktoré zásadným spôsobom modifikujú fungovanie marketingových princípov. Politická sféra je totiž determinovaná ideologickými konfliktmi, verejným záujmom a demokratickými mechanizmami rozhodovania, čo ju odlišuje od prostredia komerčného trhu (Butler & Collins, 1994, s. 23–26). Postupne sa však ukázalo, že redukcie politického marketingu na aplikáciu komerčných princípov neposkytuje dostatočné vysvetlenie komplexnosti politických procesov. Kritickú reflexiu uvedeného prístupu priniesla M. Scammell (1999, s. 718–721), podľa ktorej politický marketing nemožno

chápať iba ako súbor techník využívaných na získavanie voličskej podpory. Politický marketing podľa autorky predstavuje širší proces adaptácie politických subjektov na meniace sa spoločenské a mediálne prostredie.

Pokračujúc v uvedenej argumentačnej línii možno konštatovať, že rozširovanie teoretických prístupov k politickému marketingu postupne viedlo k opusteniu redukovaného vnímania politiky ako priestoru jednoduchého „predaja politických produktov“. Pozornosť výskumu sa začala presúvať od samotných komunikačných nástrojov k širším procesom organizácie a fungovania politických subjektov, ako aj k spôsobom, akými politickí aktéri reagujú na meniace sa očakávania spoločnosti. V tejto súvislosti predstavujú prínos práce novozélandskej politologičky J. Lees-Marshment (2001, s. 27–31), ktorá upozorňuje, že politické strany nemožno analyzovať výlučne prostredníctvom ich komunikačných aktivít, ale aj z pohľadu ich schopnosti reagovať na meniace sa preferencie voličov. Autorka vychádza z predpokladu, že politické subjekty sa navzájom odlišujú mierou, v akej sú ochotné prispôbovať svoje stratégie a programové priority požiadavkám politického prostredia. Na základe tohto prístupu identifikuje tri základné modely fungovania politických strán: produktovo orientovaný, predajne orientovaný a trhovo orientovaný model (Lees-Marshment, 2001, s. 27–31). Produktovo orientované politické strany vychádzajú predovšetkým z vlastných ideologických a programových princípov, pričom dominantným prvkom ich činnosti zostáva presadzovanie vopred definovaných politických cieľov. Takéto subjekty len v obmedzenej miere reflektujú meniace sa preferencie voličov, pretože za prioritné považujú zachovanie ideologickej konzistentnosti. Odlišný charakter majú predajne orientované politické subjekty, ktoré síce zachovávajú pôvodný politický produkt, avšak výraznejší dôraz kladú na spôsob jeho prezentácie. V tomto prípade sa marketingové nástroje využívajú predovšetkým na efektívnejšiu komunikáciu existujúcich politických obsahov, pričom samotná podstata programu zostáva relatívne stabilná. Najvýraznejšiu transformáciu však podľa autorky predstavuje model trhovo orientovaných politických strán. Tento model vychádza z predpokladu, že politické subjekty by mali systematicky identifikovať potreby a očakávania voličov a následne

získané poznatky implementovať do tvorby svojich programov, stratégií a komunikačných aktivít (Lees-Marshment, 2001, s. 29–31). V porovnaní s predchádzajúcimi modelmi už nejde iba o zmenu spôsobu prezentácie politiky, ale o zásadnú transformáciu vzťahu medzi politickým subjektom a voličom.

Význam uvedeného modelu spočíva predovšetkým v tom, že vysvetľuje širší proces transformácie moderných demokratických systémov. Postupný presun od ideologicky orientovaných politických subjektov k modelom založeným na výskume verejnej mienky a strategickom manažmente vzťahov naznačuje zmenu charakteru samotnej politiky. Politické strany už nevystupujú iba ako nositelia ideologických konceptov, ale čoraz častejšie sa stávajú aktérmi, ktorí svoje rozhodnutia prispôbujú dynamike politického trhu a správaniu voličov. Takýto vývoj zároveň vyvoláva otázku, do akej miery možno politický marketing považovať za samostatný koncept a do akej miery ide o súčasť širších procesov politickej komunikácie. V odbornej literatúre sa totiž dlhodobo objavuje problém terminologickej nejednoznačnosti, keďže pojmy politická propaganda, politická komunikácia a politický marketing bývajú používané synonymne napriek tomu, že označujú odlišné procesy a mechanizmy politického pôsobenia.

Historicky najstaršiu formu predstavuje politická propaganda,² ktorá bola dlhé obdobie dominantným nástrojom ovplyvňovania verejnej mienky. Na rozdiel od propagandy predstavuje ale politická komunikácia širší analytický rámec zahŕňajúci proces výmeny politických informácií medzi politickými aktérmi, médiami a občanmi. Ako uvádzajú odborníci na politickú komunikáciu D. Nimmo a K. San-

ders (1981), politická komunikácia zahŕňa nielen produkciu a distribúciu politických obsahov, ale aj ich interpretáciu a spätnú väzbu zo strany jednotlivých aktérov politického procesu. V porovnaní s propagandou teda nejde výlučne o proces jednostranného ovplyvňovania, ale aj o vytváranie komunikačných vzťahov medzi rôznymi subjektmi politického systému. Práve na tomto základe možno identifikovať špecifické postavenie politického marketingu, ktorý integruje prvky politickej komunikácie, strategického manažmentu a výskumu politického správania do jedného komplexného rámca. Politický marketing tak nepredstavuje iba proces šírenia informácií alebo presviedčania verejnosti, ale zahŕňa aj systematické identifikovanie potrieb voličov, tvorbu politických stratégií a dlhodobé riadenie vzťahov medzi politickými subjektmi a občanmi. Takto koncipovaný prístup vytvára základ pre pochopenie historického vývoja politického marketingu, a zároveň naznačuje, že jeho súčasná podoba je výsledkom dlhodobého procesu transformácie politických, technologických a komunikačných mechanizmov.

Historický vývoj politického marketingu

Historický vývoj politického marketingu nemožno interpretovať ako lineárny proces postupného preberania marketingových princípov do politického prostredia. Jeho formovanie bolo podmienené širšími spoločenskými, technologickými a politickými zmenami, ktoré ovplyvňovali spôsob komunikácie medzi politickými aktérmi a občanmi. Súčasná podoba politického marketingu je výsledkom dlhodobého procesu transformácie, v rámci ktorého sa menili nielen komunikačné nástroje a technológie, ale aj samotné chápanie politiky, úloha politických subjektov a charakter vzťahov medzi voličmi a politickými reprezentantmi. V odbornej literatúre neexistuje úplná zhoda v otázke periodizácie vývoja politického marketingu. Jednotliví autori zdôrazňujú rozdielne faktory, pričom niektorí venujú pozornosť technologickému pokroku (Scammell, 1999; Newman, 1994, 2025; Kruschinski & Haller, 2017; Dommett, 2019, 2025; Kefford, 2021), iní zmenám vo fungovaní politických strán (Lees-Marshment, 2001) alebo transformácii mediálneho prostredia (O'Shaughnessy, 2001). Na základe uvedených prístupov možno konštato-

² Americký politológ a odborník na propagandu H. D. Lasswell (1927, s. 627–631) ju charakterizuje ako proces riadeného ovplyvňovania kolektívnych postojov prostredníctvom symbolov a komunikačných prostriedkov. V uvedenom chápaní je základným cieľom propagandy formovanie postojov a mobilizácia spoločnosti prostredníctvom jednosmerného toku informácií. Z hľadiska komunikačného modelu je pritom charakteristické, že publikum v procese propagandy vystupuje prevažne ako pasívny prijímateľ politických obsahov. Spätná väzba zo strany občanov zohráva minimálnu úlohu a samotný proces komunikácie je orientovaný skôr na presviedčanie než na vytváranie vzájomnej interakcie.

vať, že historický vývoj politického marketingu predstavuje komplexný proces podmienený súbežným pôsobením technologických, mediálnych, spoločenských a organizačných faktorov. Na účely predkladanej analýzy však možno identifikovať predovšetkým štyri základné etapy vývoja politického marketingu: predmarketingové obdobie, marketingovo orientované obdobie, digitálne obdobie a súčasnú dátovo riadenú etapu politického marketingu.

Počiatkové formy politického marketingu možno identifikovať ešte pred vznikom samotného konceptu politického marketingu. Politické systémy, strany a predstavitelia využívali rôzne mechanizmy ovplyvňovania verejnej mienky už v období formovania moderných národných štátov, pričom dominantnú úlohu zohrávala politická propaganda, ideologická mobilizácia a masová komunikácia. Politická komunikácia v tomto období bola prevažne jednosmerná a centralizovaná. Politické elity vystupovali ako dominantní tvorcovia politických obsahov, zatiaľ čo občania plnili úlohu pasívnych príjemcov informácií. Komunikačné procesy boli založené predovšetkým na šírení ideologických posolstiev, budovaní kolektívnej identity a mobilizácii spoločnosti. Kľúčovým faktorom transformácie politickej komunikácie sa stal postupný rozvoj tlače a neskôr aj formovanie moderných masových médií. Vznik novín umožnil efektívnejšie šírenie politických myšlienok a zároveň vytvoril predpoklady pre vznik organizovanejších foriem politického pôsobenia. Politické strany začali systematickejšie pracovať s verejnosťou a vytvárať stabilnejšie komunikačné stratégie.

Významnú úlohu v predmarketingovom období zohrávala propaganda, ktorá predstavovala dominantný model politického pôsobenia najmä v prvej polovici 20. storočia. Propaganda bola založená na systematickom šírení ideologických obsahov s cieľom formovať kolektívne postoje a mobilizovať spoločnosť v prospech konkrétnych politických cieľov. Na uvedený fenomén upozorňoval už v 20. rokoch 20. storočia H. D. Lasswell (1927, s. 9–17), podľa ktorého propaganda predstavovala jednu z prvých systematických foriem organizovaného politického ovplyvňovania verejnej mienky v podmienkach moderných masových spoločností. Lasswell zdôrazňoval, že rozvoj masovej komunikácie a rastúca schopnosť štátov koor-

dinať informačné procesy vytvorili podmienky pre strategické využívanie symbolov, emocionálnych apelov a ideologických naratívov s cieľom mobilizovať spoločnosť a formovať kolektívne postoje. Kľúčovú úlohu v tomto procese zohrali predovšetkým vojnové konflikty prvej polovice 20. storočia, ktoré urýchlili profesionalizáciu politickej komunikácie a rozvoj propagandistických techník. Najmä v medzivojnovom období začali politické režimy systematicky využívať psychologické mechanizmy presvedčania, prácu s politickými symbolmi, stereotypizáciu protivníka a centralizované formy masovej mobilizácie obyvateľstva. Práve v tomto období možno identifikovať prvé organizované pokusy o strategické riadenie politickej komunikácie vo veľkom rozsahu. Hoci propaganda ešte nebola založená na princípoch spätnej väzby, segmentácie publika alebo trhovej orientácie typických pre moderný politický marketing, vytvorila základné mechanizmy masového politického ovplyvňovania, ktoré sa neskôr transformovali do sofistikovanejších foriem politickej komunikácie.

Transformáciu politickej komunikácie v predmarketingovom období výrazne ovplyvnili aj technologické a mediálne faktory. Rozvoj masovej tlače, plagátovej komunikácie a neskôr rozhlasu umožnil politickým subjektom oslovovať dovtedy nevídané množstvo obyvateľstva a koordinovať politické posolstvá vo veľkom rozsahu. Vznik masových médií zároveň prispel k centralizácii politickej komunikácie a posilnil schopnosť štátov a politických hnutí systematicky formovať verejnú mienku. Dôležitú úlohu zohrala aj rastúca vizualizácia politiky. Politické plagáty, symboly, stránica ikonografia a audiovizuálne formy propagandy postupne vytvárali nové mechanizmy emocionálneho pôsobenia na spoločnosť. Politická komunikácia sa tak čoraz viac orientovala na prácu s emóciami, kolektívnou identitou a psychologickou mobilizáciou publika. Rozhlas navyše umožnil bezprostrednejší kontakt politických lídrov s občanmi, čím sa postupne menil charakter politického pôsobenia od lokálnej stránickej agitácie k centralizovanej masovej komunikácii. Uvedené technologické a mediálne zmeny vytvorili základné predpoklady pre neskorší vznik modernejších foriem politického marketingu založených na strategickom riadení komunikácie, práci s verejnou mienkou

a profesionalizácii politických kampaní (O'Shaughnessy, 2001).

Významný medzník vo vývoji politického marketingu predstavovala druhá polovica 20. storočia, počas ktorej došlo k zásadnej transformácii politickej komunikácie v dôsledku rozvoja elektronických médií, predovšetkým televízie, a postupnej profesionalizácie volebných kampaní. Kým predchádzajúce obdobie bolo charakteristické dominanciou ideologickej mobilizácie a centralizovanej propagandy, marketingovo orientovaná etapa priniesla výrazný posun smerom k strategickému riadeniu politickej komunikácie, výskumu verejnej mienky a personalizácii politiky. V odbornej literatúre (Blumler & Kavanagh, 1999) sa uvedené obdobie často spája s transformáciou vzťahu medzi politikou a médiami. Rozvoj televízie zásadným spôsobom zmenil charakter politickej komunikácie, keďže politika sa začala vo výraznejšej miere presúvať z priestoru straníckych organizácií do mediálneho prostredia. Druhá polovica 20. storočia predstavovala obdobie postupnej mediatizácie politiky, v rámci ktorého začali médiá razantne ovplyvňovať nielen spôsob komunikácie politikov, ale aj samotnú logiku fungovania demokratickej politiky. Politické subjekty boli čoraz viac nútené prispôbovať svoje stratégie požiadavkám mediálneho prostredia, vizualizácie a krátkych komunikačných formátov. Rozvoj televízie zároveň zásadne zmenil spôsob prezentácie politických lídrov. Politická komunikácia sa postupne začala orientovať nielen na obsah politických programov, ale aj na mediálny obraz kandidátov, ich vystupovanie, neverbálnu komunikáciu a schopnosť efektívne pôsobiť v audiovizuálnom prostredí. V tejto súvislosti bývajú za historický medzník označované televízne prezidentské debaty³ medzi J. F. Kennedym a R. Nixonom v roku 1960, ktoré poukázali na rastúci význam televíznej prezentácie v moderných volebných kampaniach. Zaujímavosťou v tejto súvislosti bol prieskum verejnej mienky, ktorý ukázal, že tí, ktorí počúvali debatu v rozhlase, považovali za víťaza Nixona. Diváci, ktorí sledovali debatu v televízii, považovali za víťaza naopak Kennedyho (Mazur, 2004, s. 142). Tento prieskum teda deklaroval fakt, že čoraz viac narastala relevantnosť

zdieľania politického posolstva prostredníctvom televízneho vysielania. Práve televízna éra vytvorila podmienky pre transformáciu politiky na mediálne riadený proces, v rámci ktorého začali politické subjekty systematicky využívať marketingové stratégie, výskum verejnej mienky a profesionálne komunikačné techniky (Newman, 1994). Politické kampane sa postupne prestávali orientovať výlučne na ideologickú mobilizáciu a čoraz viac sa sústreďovali na identifikáciu preferencií voličov a budovanie pozitívneho mediálneho obrazu kandidátov.

Dôležitým faktorom uvedenej transformácie bola aj profesionalizácia volebných kampaní. Politické strany začali vo väčšej miere využívať reklamné agentúry, odborníkov na mediálnu komunikáciu, politických konzultantov a špecialistov na výskum verejnej mienky. Politická komunikácia sa tak postupne menila z prevažne intuitívneho procesu na systematicky plánovanú a manažovanú aktivitu. Primárnym znakom marketingovo orientovaného obdobia bola postupná institucionalizácia politického marketingu ako samostatnej súčasti politického procesu. Politické subjekty začali systematickejšie využívať princípy známe z komerčného marketingu, pričom rastúci dôraz sa kládol na výskum verejnej mienky, segmentáciu elektorátu, strategické plánovanie kampaní a budovanie dlhodobějších vzťahov s voličmi. Politická komunikácia sa zároveň začala orientovať nielen na získanie okamžitej volebnej podpory, ale aj na formovanie stabilného a dôveryhodného obrazu politických subjektov v očiach verejnosti (Butler & Collins, 1996, s. 92–95). Uvedený vývoj zároveň odrážal širšie spoločenské zmeny spojené s oslabovaním tradičných sociálnych a straníckych identít. V povojnových demokratických spoločnostiach dochádzalo k postupnej erózii stabilných väzieb medzi voličmi a politickými stranami, ktoré boli v predchádzajúcich desaťročiach založené najmä na triednej príslušnosti, náboženskej identite alebo regionálnych väzbách. Rastúca volebná volatilita a oslabovanie dlhodobej straníckej lojality nútili politické subjekty venovať väčšiu pozornosť aktuálnym preferenciám voličov a pružnejšie reagovať na spoločenské zmeny (Dalton, 1984, s. 264–267; Franklin et al., 1992, s. 383–387). S transformáciou fungovania politických strán úzko súvisela aj rastúca personalizácia politiky. Rozvoj televíznych médií vytvoril

³ Prvú televíznu debatu sledovalo 26. septembra 1960 odhadom 65-70 miliónov Američanov.

prostredie, v ktorom sa pozornosť verejnosti postupne presúvala od kolektívnych stranických identít k individuálnym politickým lídrom. Politickí predstavitelia sa stávali hlavnými nositeľmi politických posolstiev a ich osobnostné charakteristiky, komunikačné schopnosti či mediálny obraz začali zohrávať čoraz významnejšiu úlohu pri formovaní volebných preferencií. Politická komunikácia sa tak postupne orientovala nielen na prezentáciu programových návrhov, ale aj na budovanie dôveryhodnosti, kompetentnosti a atraktívnosti politických lídrov (Maarek, 2011, s. 12–18).

Dôležitosť médií zároveň prispela k zmene samotnej logiky politickej súťaže. Politické subjekty boli čoraz viac nútené prispôbovať svoje komunikačné stratégie požiadavkám mediálneho prostredia, ktoré uprednostňovalo jednoduchosť, zrozumiteľnosť a atraktivitu politických posolstiev. Dôraz sa začal presúvať od rozsiahlych programových dokumentov k stručným a mediálne ľahko komunikovateľným témam, sloganom a symbolom. Politická komunikácia sa tým postupne približovala princípom komerčnej reklamy, pričom väčšiu relevantnosť nadobúdali techniky budovania značky, imidžu a reputácie politických subjektov (Scammell, 1999). Transformácia politiky v druhej polovici 20. storočia preto nepredstavovala iba dôsledok technologického pokroku a rozvoja televíznych médií. Išlo o komplexný proces, v ktorom sa súčasne menili politické strany, správanie voličov, mediálne prostredie aj samotné chápanie politickej komunikácie. Práve tieto zmeny vytvorili predpoklady pre nástup ďalšej vývojovej etapy politického marketingu spojenej s rozvojom internetu, digitálnych technológií a interaktívnych foriem komunikácie na prelome 20. a 21. storočia.

Prelom 20. a 21. storočia predstavuje ďalší kľúčový medzník vo vývoji politického marketingu. Nástup internetu, digitálnych technológií a sociálnych médií zásadne transformoval spôsob komunikácie medzi politickými aktérmi a občanmi. Kým marketingovo orientované obdobie bolo založené predovšetkým na využívaní masových médií a jednosmernej komunikácie, digitálna éra priniesla interaktívne formy komunikácie, vyššiu mieru zapojenia občanov do politického procesu a bezprecedentné možnosti získavania a spracovania údajov o voličoch. Rozvoj digitálnych technológií nepredstavoval iba ďalší komunikačný kanál,

ale zásadne zmenil samotnú logiku politickej komunikácie. Využívanie internetu umožnilo obchádzanie tradičných mediálnych sprostredkovateľov a vytvoril priame komunikačné spojenie medzi politickými subjektmi a občanmi. Politickí aktéri tak získali možnosť komunikovať svoje posolstvá bez redakčnej selekcie tradičných médií a zároveň mohli okamžite reagovať na aktuálne spoločenské udalosti. Politická komunikácia sa tým stala flexibilnejšou, rýchlejšou a vo väčšej miere založenou na nepretržitej interakcii s publikom (Kaid & Postelnicu, 2005, s. 271–274; Towner & Dulio, 2012, s. 96–101).

Ďalším faktorom transformácie politického marketingu sa stala aj digitalizácia mediálneho prostredia. Tradičný model masovej komunikácie, v ktorom politické posolstvá smerovali od politických elít k relatívne pasívnemu publiku, bol postupne nahrádzaný modelom sieťovej komunikácie. Občania už nevystupovali iba ako príjemcovia politických informácií, ale čoraz častejšie sa stávali ich tvorcami, komentármi a distribútormi. Digitálne platformy umožnili vznik nových foriem politickej participácie, v rámci ktorých mohli jednotlivci šíriť politický obsah, organizovať podporné aktivity alebo vstupovať do verejnej diskusie bez potreby formálnych organizačných štruktúr (Bode et al., 2014, s. 414–418; Himelboim et al., 2013, s. 92–95). S rozvojom sociálnych médií sa zároveň menil aj charakter politických kampaní. Facebook, Twitter, YouTube a neskôr Instagram či ďalšie digitálne platformy vytvorili nové prostredie, v ktorom sa politická komunikácia začala orientovať na budovanie dlhodobých vzťahov s používateľmi a podporovateľmi. Politické kampane už neboli koncentrované iba do obdobia bezprostredne pred voľbami, ale postupne sa transformovali na permanentný komunikačný proces. Politické subjekty získali možnosť kontinuálne monitorovať reakcie verejnosti, testovať účinnosť komunikačných stratégií a priebežne upravovať svoje posolstvá podľa aktuálneho vývoja verejnej mienky.

Význam sociálnych médií pre politický marketing sa výrazne prejavil najmä počas prezidentských kampaní Baracka Obamu v rokoch 2008 a 2012, ktoré sú v odbornej literatúre často označované za jeden z rozhodujúcich momentov digitalizácie politických kampaní. Digitálne platformy sa v tomto období stali nie-

len nástrojom šírenia politických posolstiev, ale aj prostriedkom mobilizácie dobrovoľníkov, získavania finančných príspevkov a budovania online komunít podporovateľov. Digitálne technológie umožnili prepojiť politickú komunikáciu s občianskou participáciou spôsobom, ktorý v predchádzajúcich etapách vývoja politického marketingu nebol možný (Newman, 2016; Bimber, 2014, s. 130–134). Zásadnou charakteristikou digitálnej éry sa stala aj rastúca personalizácia politickej komunikácie. Pokroky v oblasti informačných technológií umožnili zhromažďovať a analyzovať rozsiahle množstvo údajov o správaní, preferenciách a komunikačných návykoch občanov. Politické subjekty tak získali možnosť segmentovať publikum s výrazne vyššou presnosťou než v predchádzajúcich obdobiach a prispôbovať obsah komunikácie konkrétnym skupinám voličov. Politický marketing sa postupne posúval od komunikácie zameranej na široké publikum k individualizovaným a personalizovaným formám oslovovania občanov. Práve práca s dátami predstavuje jednu z najvýznamnejších zmien oproti predchádzajúcim etapám vývoja politického marketingu. Kým televízna éra umožňovala oslovovať veľké publikum prostredníctvom jednotných posolstiev, digitálne technológie vytvorili podmienky pre mikrosegmentáciu a cielenú politickú komunikáciu. Rozhodovanie o obsahu kampane sa čoraz viac opieralo o dátové analýzy, modelovanie voličského správania a priebežné vyhodnocovanie reakcií používateľov na jednotlivé komunikačné podnety. Politická komunikácia sa tým začala približovať logike dátovo riadeného marketingu využívaného v komerčnom sektore.

Jedným z charakteristických znakov digitálneho obdobia je taktiež rastúca autenticita ako faktor politickej komunikácie. V prostredí sociálnych médií začali občania od politických lídrov očakávať bezprostrednejší, osobnejší a menej formálny spôsob komunikácie. Politickí predstavitelia preto čoraz častejšie začali využívať osobné profily, videá, fotografie zo zákulisia kampaní alebo priame vysielania, prostredníctvom ktorých sa snažia vytvárať dojem blízkosti a autentického kontaktu s verejnosťou. Digitálne platformy tak posilnili personalizačné tendencie, ktoré sa začali prejavovať už v televíznej ére, avšak v digitálnom prostredí nadobudli podstatne intenzívnejšiu podobu (Enli & Skogerbo, 2013, s. 758–763). Súčasne sa

však objavili aj nové výzvy a riziká. Digitalizácia politickej komunikácie priniesla problémy spojené so šírením dezinformácií, algoritmickou selekciou obsahu, vytváraním informačných bublín a rastúcou polarizáciou verejnej diskusie. Politické subjekty získali nové možnosti ovplyvňovania verejnej mienky, avšak zároveň sa zvýšila zraniteľnosť demokratických procesov voči manipuláciám a informačným operáciám realizovaným prostredníctvom digitálnych platforiem. Otázky transparentnosti, ochrany osobných údajov a etických hraníc využívania dát sa preto stali integrálnou súčasťou súčasných diskusií o politickom marketingu. Digitálne obdobie preto nemožno redukovať iba na rozšírenie komunikačných nástrojov. Predstavuje kvalitatívnu transformáciu politického marketingu, v rámci ktorej sa mení charakter komunikácie, vzťah medzi politikmi a občanmi, spôsob získavania politickej podpory aj samotné chápanie politickej kampane. Politický marketing sa v tomto období stáva čoraz viac dátovo riadeným, personalizovaným a interaktívnym procesom, ktorého fungovanie je úzko prepojené s technologickým vývojom a digitálnou infraštruktúrou modernej spoločnosti. V tomto zmysle možno digitálnu éru chápať ako doteraz najkomplexnejšiu etapu vývoja politického marketingu, v ktorej sa prepájajú marketingové, mediálne, technologické a behaviorálne prístupy do jedného integrovaného systému politickej komunikácie.

Začiatok tretieho desaťročia 21. storočia priniesol ďalšiu významnú transformáciu politického marketingu, ktorú možno označiť ako obdobie dátovo riadeného politického marketingu. Hoci je tento vývoj úzko prepojený s digitalizáciou politickej komunikácie, jeho podstata nespočíva primárne v používaní internetu alebo sociálnych médií, ale v systematickom využívaní veľkých objemov dát pri plánovaní, realizácii a vyhodnocovaní politických kampaní. Ústredným prvkom sa stáva schopnosť politických aktérov získavať, analyzovať a interpretovať údaje o správaní, preferenciách a komunikačných návykoch občanov s cieľom optimalizovať politické rozhodovanie a zvýšiť efektivitu kampaní. (Dommett et al., 2024, s. 2–4). V odbornej literatúre (Dommett, 2025, s. 364–366) sa v tejto súvislosti čoraz častejšie objavuje pojem datafikácia politiky (*datafication*), ktorým sa označuje proces transformácie rôznych aspektov spoločenského a politického

života do podoby kvantifikovateľných dát vhodných na ďalšiu analýzu. Politické kampane sa tak postupne menia z komunikačných projektov založených prevažne na intuícii, skúsenosti a tradičných prieskumoch verejnej mienky na sofistikované systémy využívajúce algoritmické modelovanie, prediktívnu analýzu a kontinuálne vyhodnocovanie správania voličov. Charakteristickým znakom tejto etapy je zmena postavenia dát v politickom procese. Kým v predchádzajúcich obdobiach slúžili údaje predovšetkým ako podklad pre výskum verejnej mienky alebo spätné hodnotenie kampaní, v dátovo riadenom marketingu sa stávajú základným nástrojom strategického rozhodovania. Dáta už nie sú iba doplnkovým zdrojom informácií, ale priamo ovplyvňujú výber cieľových skupín, formuláciu politických posolstiev, alokáciu finančných zdrojov či načasovanie komunikačných aktivít. Politická kampaň sa tak stáva procesom neustáleho zberu, spracovania a využívania informácií pri prijímaní rozhodnutí (Munroe & Munroe, 2018; Dommett et al., 2024, s. 3–5). Dôležitou súčasťou tohto vývoja je aj prechod od tradičnej segmentácie voličov k mikrosegmentácii a personalizovanej komunikácii. Pokroky v oblasti výpočtovej techniky a analytických nástrojov umožnili vytvárať detailné profily jednotlivých skupín občanov na základe ich digitálnych stôp, aktivít na sociálnych sieťach, spotrebiteľského správania či online interakcií. Politické subjekty tak získali možnosť prispôbovať komunikačné stratégie nielen širokým sociálnym skupinám, ale v niektorých prípadoch aj konkrétnym jednotlivcom. Výsledkom je vysoká miera individualizácie politickej komunikácie, ktorá výrazne presahuje možnosti tradičného masového marketingu (Pawelczyk & Jakubowski, 2017, s. 33–35).

S nástupom dátovo riadeného marketingu sa zároveň mení aj samotné chápanie politickej kampane. Kampaň už nie je vnímaná iba ako séria komunikačných aktivít smerujúcich k volebnému dňu, ale ako permanentný proces monitorovania a ovplyvňovania verejnej mienky. Politické organizácie priebežne zhromažďujú údaje o reakciách občanov, testujú rôzne varianty komunikačných posolstiev a vyhodnocujú ich účinnosť v reálnom čase. Rozhodovanie sa tak čoraz viac opiera o dátové modely a analytické nástroje, ktoré umožňujú predvídať potenciálne správanie voličov a identifikovať

skupiny s najvyššou pravdepodobnosťou mobilizácie alebo presvedčenia (Dommett, 2025, s. 364–367). Medzníkom v diskusiách o dátovo riadenom politickom marketingu sa stali americké prezidentské voľby posledných rokov, počas ktorých boli rozsiahle databázy voličov a analytické modely využívané pri mobilizácii podporovateľov a optimalizácii kampaní. Kampane spojené s prezidentskými voľbami v USA v roku 2016 a referendum o vystúpení Spojeného kráľovstva z Európskej únie ešte výraznejšie upozornili na význam dátovej analýzy, algoritmického profilovania a mikrocíelenia v politickej komunikácii.⁴ Práve tieto udalosti sa stali impulzom pre rozsiahlu odbornú diskusiu o demokratických dôsledkoch využívania veľkých dát v politike. (Pawelczyk & Jakubowski, 2017, s. 33–34). Súčasne však rastie aj počet kritických reflexií. Viacerí autori (Dommett, 2025, s. 378–380) upozorňujú, že datifikácia politických kampaní prináša nielen vyššiu efektivitu politickej komunikácie, ale aj nové etické a demokratické riziká. Diskutuje sa najmä o otázkach ochrany súkromia, transparentnosti algoritmických rozhodnutí, informačnej asymetrie medzi politickými aktérmi a občanmi či o možnosti manipulácie verejnej mienky prostredníctvom personalizovaných komunikačných stratégií. Údaje sa tak stávajú nielen nástrojom politickej súťaže, ale aj jedným z faktorov ovplyvňujúcich kvalitu demokratických procesov. Z historického hľadiska preto možno dátovo riadený politický marketing chápať ako najnovšiu etapu vývoja politického marketingu, ktorá nadväzuje na proces digitalizácie politickej komunikácie, no zároveň ho do veľkej miery presahuje. Kľúčovým zdrojom moci sa v tomto období nestávajú iba

⁴ Výrazný nárast záujmu odbornej i laickej verejnosti o problematiku dátovo riadených politických kampaní súvisel s kauzou spoločnosti *Cambridge Analytica*, ktorá sa do centra medzinárodnej pozornosti dostala v roku 2018 po vystúpeniach bývalého zamestnanca a whistleblowera Christophera Wylieho. Wylie upozornil na rozsiahle zhromažďovanie a využívanie osobných údajov používateľov sociálnej siete Facebook na účely psychosociálneho profilovania voličov a mikrocíelenia politických posolstiev. Kauza otvorila rozsiahlu odbornú diskusiu o etických, právnych a demokratických dôsledkoch využívania veľkých dát, algoritmických modelov a personalizovanej politickej komunikácie v súčasných volebných kampaniach (Wylie, 2019; Isaak & Hanna, 2018, s. 56–59).

médiá alebo komunikačné technológie, ale predovšetkým schopnosť zhromažďovať, analyzovať a efektívne využívať dáta. Politický marketing sa tak postupne transformuje na systém, v ktorom sú technologické inovácie, dátová analytika a politická komunikácia navzájom prepojené do jedného integrovaného modelu riadenia politických kampaní.

Diskusia

Historický vývoj politického marketingu naznačuje, že jeho transformáciu nemožno interpretovať ako jednoduchý proces preberania marketingových nástrojov z komerčného prostredia do sféry politiky. Vývoj politického marketingu možno zároveň interpretovať ako postupný prechod od propagandy cez mediatizáciu k datafikácii politiky. Jednotlivé etapy jeho vývoja odrážajú meniace sa dominantné mechanizmy politického ovplyvňovania, ktoré boli v rôznych obdobiach podmienené predovšetkým technologickými inováciami, transformáciou médií a zmenami vo vzťahoch medzi politickými aktérmi a občanmi. Analýza jednotlivých vývojových etáp ukazuje, že politický marketing vznikol a rozvíjal sa v úzkej interakcii so spoločenskými, technologickými a mediálnymi zmenami, ktoré postupne menili charakter politickej komunikácie, fungovanie politických subjektov aj samotné vzťahy medzi politikmi a občanmi. Výsledky analýzy zároveň naznačujú, že medzi jednotlivými etapami vývoja politického marketingu existuje výrazná historická kontinuita. Hoci sa jednotlivé obdobia odlišovali využívanými technológiami, komunikačnými nástrojmi či organizačnými modelmi, ich spoločným menovateľom zostávala snaha politických aktérov efektívne ovplyvňovať postoje a správanie občanov. V tomto kontexte možno moderný politický marketing chápať nie ako radikálne nový fenomén, ale ako pokračovanie dlhodobej evolúcie politickej komunikácie.

Predmarketingové obdobie ukázalo, že mnohé mechanizmy, ktoré sú dnes spájané s politickým marketingom, sa objavili už v ére propagandy a masovej mobilizácie. Systematická práca so symbolmi, emocionálnymi apelmi, politickými naratívami či segmentáciou publika vytvorila základné predpoklady pre neskorší rozvoj sofistikovanejších foriem politického ovplyvňovania. Napriek tomu by bolo

metodologicky nesprávne stotožňovať propagandu s moderným politickým marketingom. Zásadný rozdiel spočíva predovšetkým v odlišnom charaktere vzťahu medzi politickými aktérmi a občanmi. Kým propaganda bola prevažne jednosmerným procesom založeným na centralizovanom šírení ideologických obsahov, moderný politický marketing je vo výrazne vyššej miere založený na spätnej väzbe, výskume verejnej mienky a adaptácii politických stratégií na meniace sa preferencie voličov.

Za významný faktor transformácie politického marketingu možno považovať technologický vývoj. Rozvoj tlače, rozhlasu, televízie, internetu a digitálnych technológií zásadným spôsobom menil možnosti komunikácie medzi politickými subjektmi a občanmi. Analýza zároveň ukazuje, že technologické inovácie nemali iba technické prostriedky komunikácie, ale ovplyvňovali aj samotnú logiku politickej súťaže. Každá nová komunikačná technológia vytvárala nové príležitosti pre politické subjekty, zároveň však menila očakávania občanov voči politike a spôsobom politickej komunikácie. Dôležitú úlohu zohrávali taktiež mediálne faktory. Od masovej tlače cez televíziu až po sociálne médiá dochádzalo k postupnej mediatizácii politiky, v dôsledku ktorej sa politické subjekty stále viac prispôbovali logike dominantných médií. V televíznej ére sa zvýraznil význam vizualizácie politiky, budovania politického imidžu a personalizácie politických lídrov. Digitálne médiá následne umožnili vznik interaktívnejších foriem komunikácie a vytvorili predpoklady pre intenzívnejšie zapájanie občanov do politickej diskusie.

Najvýraznejšiu zmenu však predstavuje súčasná etapa dátovo riadeného politického marketingu. Na rozdiel od predchádzajúcich období už nie sú rozhodujúcim zdrojom moci samotné médiá alebo komunikačné kanály, ale schopnosť zhromažďovať, analyzovať a efektívne využívať dáta. Politická komunikácia sa tak postupne transformuje na proces založený na algoritmickom spracovaní informácií, mikrosegmentácii publika a personalizovanom oslovení jednotlivých skupín voličov. Význam dátovej analytiky zároveň naznačuje, že súčasný politický marketing sa čoraz viac približuje modelom rozhodovania známym z oblasti digitálneho marketingu a dátového manažmentu. Súčasne však vznikajú aj nové otázky týkajúce sa demokratickej legitimity týchto

procesov. Rozvoj dátovo riadených kampaní, algoritmickeho profilovania a mikrocílenia prináša viaceré etické dilemy súvisiace s ochranou súkromia, transparentnosťou politickej komunikácie a možnosťami manipulácie verejnej mienky.

Súčasná odborná literatúra neponúka jednotný pohľad na dôsledky dátovo riadeného politického marketingu pre fungovanie demokratických systémov. Na jednej strane možno identifikovať argumenty zdôrazňujúce pozitívny potenciál nových technológií a dátovej analytiky. Personalizovaná komunikácia umožňuje politickým subjektom lepšie identifikovať potreby a očakávania rôznych skupín občanov, efektívnejšie reagovať na spoločenské problémy a cielenejšie komunikovať svoje politické programy. Dáta zároveň poskytujú presnejšie poznatky o správaní a preferenciách voličov, čo môže prispieť k informovanejšiemu politickému rozhodovaniu. Na druhej strane však rastie počet autorov (Isaak & Hanna, 2018, s. 56–59; Dommett, 2025, s. 378–380) upozorňujúcich na potenciálne riziká spojené s využívaním veľkých dát, algoritmickeho profilovania a mikrocílenia politických posolstiev. Kritické prístupy poukazujú predovšetkým na možné narušenie transparentnosti politickej súťaže, asymetrické rozdelenie informačných zdrojov medzi politickými aktérmi a občanmi či na rastúce možnosti manipulácie verejnej mienky prostredníctvom vysoko personalizovaných komunikačných stratégií. Významným impulzom pre tieto diskusie sa stala najmä kauza spoločnosti *Cambridge Analytica*, ktorá poukázala na možnosti využívania osobných údajov a psychosociálneho profilovania pri politických kampaniach. Hoci ide o špecifický prípad, otvoril širšiu odbornú debatu o hraniciach využívania dát v politike, ochrane súkromia a regulácii digitálnej politickej komunikácie. Ukázalo sa, že technologický pokrok v oblasti politického marketingu nevyhnutne prináša aj nové etické a právne otázky, ktoré presahujú rámec tradičného výskumu politickej komunikácie. Budúci výskum politického marketingu by preto nemal skúmať iba efektivitu nových komunikačných nástrojov, ale aj ich dôsledky pre fungovanie demokratických systémov a kvalitu verejnej deliberácie. Z teoretického hľadiska možno konštatovať, že vývoj politického marketingu predstavuje proces postupného prechodu od ideologicky orientovanej masovej

komunikácie k vysoko personalizovaným a dátovo riadeným modelom politického pôsobenia. Tento vývoj zároveň naznačuje, že budúcnosť politického marketingu bude vo výraznej miere ovplyvňovaná ďalším rozvojom umelej inteligencie, automatizovaného spracovania dát a nových foriem digitálnej komunikácie.

Záver

Cieľom článku bolo analyzovať historický vývoj politického marketingu a identifikovať hlavné etapy a spoločenské, technologické a mediálne faktory, ktoré ovplyvnili jeho transformáciu od obdobia straníckej propagandy až po súčasné formy dátovo riadenej politickej komunikácie. Analýza ukázala, že politický marketing nemožno chápať ako statický koncept ani ako jednoduchú aplikáciu marketingových princípov do politického prostredia. Jeho vývoj bol podmienený komplexnou interakciou spoločenských zmien, technologických inovácií a transformácie mediálneho prostredia. V jednotlivých etapách vývoja sa menili nielen komunikačné nástroje, ale aj charakter vzťahov medzi politickými subjektmi a občanmi.

Predmarketingové obdobie bolo založené predovšetkým na propagande, ideologickej mobilizácii a centralizovaných formách politickej komunikácie. Marketingovo orientovaná etapa priniesla profesionalizáciu volebných kampaní, rozvoj výskumu verejnej mienky a rastúci význam televíznych médií. Digitálna transformácia politiky následne umožnila vznik interaktívnych foriem komunikácie a posilnila význam sociálnych médií. Najnovšia etapa vývoja je charakteristická intenzívnym využívaním dátovej analytiky, algoritmickejších systémov a personalizovaných komunikačných stratégií. Odpoveď na prvú výskumnú otázku naznačuje, že politický marketing sa vyvíjal od modelov založených na masovej propagande a ideologickej mobilizácii k modelom orientovaným na výskum verejnej mienky, strategické riadenie komunikácie a využívanie dát pri politickom rozhodovaní. Odpoveď na druhú výskumnú otázku potvrdzuje, že rozhodujúcu úlohu pri tejto transformácii zohrávali technologické inovácie, vývoj médií a širšie spoločenské procesy vrátane individualizácie spoločnosti, oslabovania tradičných straníckych identít a digitalizácie verejného priestoru.

Vývoj politického marketingu zároveň ukazuje, že technologický pokrok prináša nielen nové príležitosti pre efektívnejšiu komunikáciu medzi politickými subjektmi a občanmi, ale aj nové riziká spojené s ochranou súkromia, transparentnosťou politických procesov a potenciálnou manipuláciou verejnej mienky. Politický marketing sa tak stáva nielen predmetom marketingového a komunikačného výskumu, ale aj významnou témou súčasnej politologickej reflexie. Z pohľadu ďalšieho výskumu sa ako perspektívna javí predovšetkým analýza vplyvu umelej inteligencie, algoritmického rozhodovania a automatizovaných komunikačných systémov na fungovanie politických kampaní. Práve tieto fenomény môžu v nasledujúcich rokoch zásadným spôsobom ovplyvniť podobu politického marketingu a vytvoriť ďalšiu vývojovú etapu nadväzujúcu na súčasné modely dátovo riadenej politickej komunikácie.

Literatúra

- Bimber, B. (2014). Digital media in the Obama campaigns of 2008 and 2012: Adaptation to the personalized political communication environment. *Journal of Information Technology & Politics*, 11(2), 130–150. <https://doi.org/10.1080/19331681.2014.895691>
- Blumler, J. G., & Kavanagh, D. (1999). The third age of political communication: Influences and features. *Political Communication*, 16(3), 209–230. <https://doi.org/10.1080/105846099198596>
- Bode, L., Vraga, E. K., Borah, P., & Shah, D. V. (2014). A new space for political behavior: Political social networking and its democratic consequences. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 19(3), 414–429. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12048>
- Butler, P., & Collins, N. (1994). Political marketing: Structure and process. *European Journal of Marketing*, 28(1), 19–34. <https://doi.org/10.1108/03090569410049154>
- Butler, P., & Collins, N. (1996). Strategic analysis in political markets. *European Journal of Marketing*, 30(10/11), 25–36. <https://doi.org/10.1108/03090569610149773>
- Dalton, R. J. (1984). Cognitive mobilization and partisan dealignment in advanced industrial democracies. *The Journal of Politics*, 46(1), 264–284. <https://doi.org/10.2307/2130444>
- Dommett, K. (2019). Data-driven political campaigns in practice: Understanding and regulating diverse data-driven campaigns. *Internet Policy Review*, 8(4). <https://doi.org/10.14763/2019.4.1432>
- Dommett, K. (2025). The “datafication” of campaigning in British party politics. *British Politics*, 20(3), 363–380. <https://doi.org/10.1057/s41293-025-00285-6>
- Dommett, K., Barclay, A., & Gibson, R. (2024). Just what is data-driven campaigning? A systematic review. *Information, Communication & Society*, 27(1), 1–22. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2023.2166794>
- Enli, G. S., & Skogerbø, E. (2013). Personalized campaigns in party-centred politics: Twitter and Facebook as arenas for political communication. *Information, Communication & Society*, 16(5), 757–774. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2013.782330>
- Franklin, M. N., Mackie, T., & Valen, H. (Eds.). (1992). *Electoral change: Responses to evolving social and attitudinal structures in Western countries*. Cambridge University Press.
- Himmelboim, I., McCreery, S., & Smith, M. (2013). Birds of a feather tweet together: Integrating network and content analyses to examine cross-ideology exposure on Twitter. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 18(2), 154–174. <https://doi.org/10.1111/jcc4.12001>
- Isaak, J., & Hanna, M. J. (2018). User data privacy: Facebook, Cambridge Analytica, and privacy protection. *Computer*, 51(8), 56–59. <https://doi.org/10.1109/MC.2018.3191268>
- Kaid, L. L., & Postelnicu, M. (2005). Political advertising in the information age. In L. L. Kaid (Ed.), *Handbook of political communication research* (pp. 265–286). Lawrence Erlbaum Associates.
- Kefford, G. (2021). *Political parties and campaigning in Australia: Data, digital and field*. Springer Nature. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-68224-8>
- Kelley, S., Jr. (1956). *Professional public relations and political power*. Johns Hopkins Press.

- Kotler, P., & Levy, S. J. (1969). Broadening the concept of marketing. *Journal of Marketing*, 33(1), 10–15.
<https://doi.org/10.1177/002224296903300103>
- Kruschinski, S., & Haller, A. (2017). Restrictions on data-driven political micro-targeting in Germany. *Internet Policy Review*, 6(4), 1–23.
<https://doi.org/10.14763/2017.4.780>
- Lasswell, H. D. (1927). *Propaganda technique in the World War*. Alfred A. Knopf.
- Lees-Marshment, J. (2001). *Political marketing and British political parties*. Manchester University Press.
- Lilleker, D. G. (2006). *Key concepts in political communication*. Sage Publications.
- Maarek, P. J. (2011). *Campaign communication and political marketing*. Wiley-Blackwell.
- Matušková, A. (2012). Politický marketing: Kořeny disciplíny. In R. Chytilík, O. Eibl, & A. Matušková (Eds.), *Teorie a modely politického marketingu* (pp. 9–27). Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Mazur, M. (2004). *Marketing polityczny: Studium porównawcze*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Munroe, D. J., & Munroe, T. (2018). Data-driven campaigns and political analytics. In B. Johansson & G. Nyblom (Eds.), *Digital politics and political marketing* (pp. 85–102). Routledge.
- Newman, B. I. (1994). *The marketing of the president: Political marketing as campaign strategy*. Sage Publications.
- Newman, B. I. (Ed.). (2016). *The marketing revolution in politics: What recent U.S. presidential campaigns can teach us about effective marketing*. University of Toronto Press.
- Newman, B. I. (2025). The future of political marketing: New bridges and faster, more dangerous roads. *International Journal of Market Research*, 67(2–3), 148–153.
<https://doi.org/10.1177/14707853241264118>
- Nimmo, D., & Sanders, K. R. (Eds.). (1981). *Handbook of political communication*. Sage Publications.
- O'Shaughnessy, N. J. (2001). The marketing of political marketing. *European Journal of Marketing*, 35(9/10), 1047–1057.
<https://doi.org/10.1108/03090560110401956>
- Pawelczyk, P., & Jakubowski, J. (2017). Political marketing and big data. *Political Preferences*, 14, 31–44.
- Scammell, M. (1999). Political marketing: Lessons for political science. *Political Studies*, 47(4), 718–739.
<https://doi.org/10.1111/1467-9248.00228>
- Towner, T. L., & Dulio, D. A. (2012). New media and political marketing in the United States. *Journal of Political Marketing*, 11(1–2), 95–119.
<https://doi.org/10.1080/15377857.2012.642748>
- Wylie, C. (2019). *Mindfck: Cambridge Analytica and the plot to break America**. Random House.

KDE LÍŠKY DÁVAJÚ DOBRÚ NOC: KREŠŤANSKÝ NACIONALIZMUS A HOLOKAUST NA SLOVENSKU

Kubátová, H.

Bratislava: N Press, s.r.o., 2025. 344 s.

ISBN 978-80-8230-328-8

RÓBERT KIRÁLY

Institute of Political Science
Faculty of Arts
University of Prešov
Slovak Republic
E-mail: robert.kiraly@unipo.sk

Autorka recenzovanej knihy predstavuje zaujímavú a pútavú historickú exkurziu do temného obdobia tzv. Slovenského štátu, ktoré dodnes patrí medzi najkontroverznejšie obdobie v histórii nášho národa. Pridanou hodnotou knihy je pritom autorkino zameranie sa na perifériu, t. j. východné Slovensko, a nie na mocenské centrum. Pre čitateľov tak vytvára intelektuálny zážitok, nakoľko predstavuje mnohé neznáme faktory, ktoré zapríčinili vzostup HSĽS a ich fašistickej ideológie. Ako konštatuje samotná H. Kubátová: „Väčšina štúdií o fašizme sa delí na politické dejiny, ktoré analyzujú politické elity a charakter režimu, a na sociálne dejiny, ktoré sa zameriavajú na etnické násilie vrátane holokaustu, najmä z pohľadu ‚zdola.‘ V tejto knihe chcem ukázať, že stojí za to skúmať obe perspektívy paralelne. Zameriavam sa na vzťah medzi centrom a východným pohraničím Slovenského štátu, ale aj na vzťahy medzi jednotlivcami a skupinami, ktoré počas vojny získali moc“ (Kubátová, 2025, s. 29).

Predkladaná kniha sa delí na celkovo 6 kapitol, ktoré nás postupne sprevádzajú históriou tohto temného obdobia slovenských dejín. Ďalšou pridanou hodnotou knihy je sprostred-

kovanie dobových fotografií, ktoré vkusne dopĺňajú celkový historický obraz.

V rámci prvej kapitoly s názvom „Centrum“ sa autorka zameriava na udalosť 14. marca 1939, kedy bol vyhlásený vznik samostatného Slovenského štátu. Nešlo pritom o završenie stáročného úsilia slovenského národa – ako tomu dodnes propaganda hovorí – ale šlo o vznik bábkového štátu v podruží nacistického Nemecka, ktoré rozbitím Československa získalo strategickú výhodu v strednej Európe. Vznik Slovenského štátu však establishment na čele s J. Tisom muselo ideologicky zdôvodniť. H. Kubátová správne poukazuje na to, že v tomto prípade si vedenie Slovenského štátu zdôvodňovalo tento krok ako Božím zámerom. Tisovci to dokonca nazývali „zázrakom histórie.“ Do popredia sa tak dostávali prvky nacionalizmu a kresťanského vierovyznania, na čom mala stáť podoba slovenského fašizmu. Autorka v tomto kontexte korektne dodáva: „Premostenie ‚kresťanského‘ a ‚národného‘ poskytovalo myšlienkové základy nového štátneho zriadenia, a to bez ohľadu na skutočnosť, že v strane neexistovala zhoda na tom, nakoľko osobitá by slovenská podoba nemeckého po-

riadku vlastne mala byť“ (Kubátová, 2025, s. 50).

Dôkazom tohto konštatovania je aj fakt, že HSLS sa neskôr názorovo rozdelila na tzv. umiernené a radikálne krídlo, ktoré počas vojnových rokov vzájomne súperili o moc a priazeň A. Hitlera. Autorka sa ďalej zameriava na budovanie mocenských štruktúr. Ideologické ukotvenie totiž na vedenie štátu rozhodne nestačí, pričom mnohé štátne orgány (vrátane úradníckeho aparátu) boli ešte pozostatkom z čias 1. ČSR. H. Kubátová postupne predstavuje kreovanie Bratislavy ako hlavného mesta nového štátu, ale aj upevňovanie hraníc, ktoré boli výrazne narušené ešte pred 14. marcom 1939, pričom boli ohrozované aj po tomto období.

V kapitole č. 2 s názvom „Periféria“ sa autorka venuje východnému Slovensku. Hľadá odpovede na otázky, odkiaľ pramenila podpora HSLS zo strany obyvateľstva periférie, či akým spôsobom miestni obyvatelia vnímali protižidovské opatrenia. Poukazovala na rozvoj dopravnej a energetickej infraštruktúry, a celkové sľuby zo strany vlády o zvyšovanie životnej úrovne. Aj vtedy si politickí predstavitelia uvedomovali, že bez podpory roľníckej triedy nebudú schopní plnohodnotne implementovať svoje mocenské ambície do praktického života.

Východ tak bol mimoriadne dôležitou súčasťou plánov HSLS, avšak ako to už býva, nie všetky sľuby sa podarilo naplniť, čo neskôr vyvolávalo nevôľu. Summa summarum, ako konštatuje H. Kubátová: „[...] východ Slovenska slúžil pri meraní úspechu slovenského národného projektu ako dôležitý referenčný bod“ (Kubátová, 2025, s. 99). Autorka správne poukazuje na to, že HSLS a spol. museli vybudovať nielen dôveru u bežných obyvateľov tejto periférie, ale predovšetkým presvedčiť miestne elity (vysokopostavených úradníkov, cirkevných predstaviteľov, učiteľov a ďalších aktérov) o správnosti vytvorenia samostatného Slovenska a o správnosti druženia sa s nacistickým Nemeckom, ktorý nás malo podľa vládnej garnitúry chrániť pred externými (napr. pred nepriateľmi Nemecka, ale aj Maďarskom), ako aj internými (židia, rómovia, ...) „nepriateľmi.“

V poradi tretej kapitole s názvom „Prikázanie“ sa autorka venuje vplyvu katolíckeho viero-
rovyznania v novom Slovenskom štáte. Vplyv

mnohých cirkevných hodnostárov, a samozrejme aj J. Tisa ako rímskokatolíckeho kňaza, bol nespochybniteľný. Kým niektorí sa Židov a ostatné prenasledované skupiny obyvateľstva snažili zachrániť (napr. krstom, alebo poskytnutím úkrytu), mnohí sa stali vernými služobníkmi režimu a svoje poslanie v podobe protižidovských pogromov vnímali ako božiu nevyhnutnú prozreteľnosť. Aj preto sa režim Slovenského štátu častokrát označuje za klérofašistický, aj keď dodnes medzi historikmi nepanuje konsenzus v tomto prívlastku. Autorka tento stav vníma slovným spojením „kresťanský nacionalizmus“, ktorého prvky identifikovala v prejavoch vrchných politických predstaviteľov, ako aj v propagandistických médiách typu Gardista, či Slovák. Ako sama uvádza: „Kresťanský nacionalizmus v tejto knihe vnímam ako jednu z ‚kategórií praxe‘ – nástroj, ktorým politickí aktéri formovali nielen spôsob, akým ľudia vnímali svet, ale aj rámec, cez ktorý široká verejnosť interpretovala každodenný život a jeho možné zmeny“ (Kubátová, 2025, s. 127). Okrem „národného“ a „kresťanského“ bol pre režim typický ešte jeden pilier, na ktorom mal stáť slovenský národ. Išlo o princípy na báze nemeckého *Volksgemeinschaft*, a teda práce, rasovej čistoty a zdravia. Autorka ďalej analyzuje ďalšie ideologické prvky typické pre režim, čo nebolo vôbec jednoduché, nakoľko aj samotní predstavitelia Slovenského štátu nemali úplnú predstavu o tom, čo slovenský národný socializmus vlastne znamená.

V kapitole č. 4 s názvom „Dopyt“ autorka, okrem iného, analyzuje spoluprácu miestneho obyvateľstva pri prenasledovaní židov. Cituje z mnohých listov, ktoré zaslali bežní obyvatelia či už z periférií, ale aj z iných oblastí štátu, kde občania sami udávajú židov, alebo ľudí, ktorí im nejakým spôsobom pomáhajú. Ich motivácia pritom bola jednoduchá – majetok. Mnohí občania mali predstavu, že po udaní toho ktorého „nepriateľa“ budú môcť arizovať, alebo sa inak zmocniť majetkov po odvlečených ľuďoch. Zaujímavosťou v tomto kontexte ale je, že to občas prinášalo problém aj samotnému režimu. Vážna formulácia nepriateľa slovenského národa bola taká obsérna, že do jej právnej elasticity mohol spadať prakticky ktokoľvek, kto robil niečo podozrivé. Podozrievavosť sa však ukázala ako veľmi subjektívne vnímanie reality, a tak mnohé udavačské žiadosti boli vyhodnotené ako neoprávnené. Oči a uši reži-

mu, ako autorka nazýva týchto udavačov, tak neboli (našťastie) spoľahlivým zdrojom informácií.

V predposlednej 5. kapitole s názvom „Progres“ sa autorka zameriava na stav periférnych miest a na to, do akej miery sa darilo naplňať sľuby dané zo strany HSLS. Ako príklad tam uvádza mestá Medzilaborce, Prešov či Sninu. Za všetky potenciálne neduhy v regiónoch, napríklad šírenie chorôb a celková zaostalosť, boli zodpovední židia a iní nepriatelia režimu. Hľadanie sebareflexie u J. Tisa a spol. tak bolo márne. Nešlo však iba o problémy súvisiace s infraštruktúrou, zamestnanosťou a hygienou. Režim si ako jeden z hlavných cieľov stanovil aj budovanie kultúrneho ducha u nevzdelaných obyvateľov.

Aj preto sa po mestách a dedinách periférie stavali kultúrne domy, ktoré mali slúžiť jednak na boj proti alkoholizmu (krčma už nebola stredom kultúrneho života obce), ale aj na celkové ovplyvňovanie obyvateľstva v prospech režimu. To bolo ale čoraz ťažšie, nakoľko s príchodom konca vojny začal byť nedostatok aj základného tovaru, pričom ceny na normálnych, aj čiernych, trhoch dosahovali stále nové výšiny. J. Tiso a spol. tak začali strácať podporu, o ktorú sa usilovali od marca 1939. Autorka však korektne na mnohých miestach preukazuje, že budovanie lepšej životnej úrovne šlo ruka v ruku s utrpením mnohých nevinných obetí fašistických represíí: „Modernizácia infraštruktúry mala byť symbolom pokroku Slovenska, zatiaľ čo odstránenie menšín posilňovalo ich tak či tak marginalizované postavenie. Civilizačné úsilie sa teda spájalo s hlbokou nespravodlivosťou a systematickým násilím“ (Kubátová, 2025, s. 244).

V poslednej kapitole s názvom „Kolaps“ sa H. Kubátová zameriava na posledné roky pred koncom II. svetovej vojny. Aj Slovensko v tom zohralo svoju úlohu, vďaka čomu sme sa ocitli na strane víťazov. Slovenské národné povstanie tvorí dodnes jeden z najvýznamnejších míľnikov našej histórie a ukázalo, že nie všetci boli stotožnení s režimom HSLS a nacistickým Nemeckom. Autorka postupne analyzuje, ako režim začal postupne kolabovať, ako sa frontová línia začala preháňať cez celé naše územie, až nakoniec vyústila do úplného vytlačenia nemeckých jednotiek. Poukazuje na rolu partizánskych jednotiek, ako aj na podporu sovietskych

vojakov, ktorí nám pomáhali oslobodiť sa z pod nacistickej diktatúry. Režim tak postupne slabol a jeho roky budovaný mocenský aparát sa otriasal v základoch, až sa nakoniec zrútil. Aj napriek tomu sa ale našli obyvatelia verní Nemecku a Tisovi, avšak ich vplyv bol postupom času čoraz viac marginalizovaný. Mnohí predstavitelia režimu utiekli do zahraničia. Niektorých sa však podarilo zadržať a postaviť pred spravodlivosť, a to vrátane najvyššieho predstaviteľa Slovenského štátu – J. Tisa. Záverom autorka zhrnula svoj pohľad na celú skúmanú problematiku nasledovne: „Skúmanie periférií poskytuje priestor na úprimnú konfrontáciu s minulosťou. Ukazuje, že násilná transformácia spoločnosti nebola len výsledkom centralizovaných rozhodnutí, ale prebiehala v komplexnom prepletaní politiky, ideológie a každodenného života. Bez tohto pohľadu na marginalizovaných a vylúčených, ale aj na tých, ktorí na daných procesoch získali, zostáva naše chápanie histórie neúplné, zraniteľné voči mýtom a povrchným zjednodušeniam. Práve na periférii sa odкрýva podstata toho, čím bolo kresťanské a národné Slovensko – a čím by už nikdy nemalo byť“ (Kubátová, 2025, s. 280). S tým sa v plnej miere stotožňujeme.

Záverom možno konštatovať, že knižné dielo H. Kubátovej „Kde líšky dávajú dobrú noc“ predstavuje výnimočný príspevok k poznaniu dejín Slovenského štátu, pričom jej hlavnou pridanou hodnotou je dôsledné prepojenie politických a sociálnych dejín s dôrazom na periférne regióny. Autorka citlivo a zároveň analyticky skúma dynamiku moci, ideológie a každodenného života vo vojnovom Slovensku, pričom do popredia stavia témy ako kresťanský nacionalizmus, antisemitizmus či modernizačné snahy režimu spojené s brutálnym potláčaním menšín. Kniha tak zároveň obohacuje diskusiu o charaktere slovenského fašizmu a jeho spoločenských koreňoch, čím otvára priestor aj na reflexiu súčasného historického vedomia. Práve z týchto dôvodov možno knihu odporučiť každému čitateľovi so záujmom o problematiku Slovenského štátu, holokaustu, ako aj širšieho kontextu druhej svetovej vojny. Ide o text, ktorý zanecháva trvalý intelektuálny a morálny dojem.